

Fejezetek Deáki múltjából (1848–1945)

LÁSZLÓ BUKOVSZKY

943.761.6“1848/1945“

CHAPTERS FROM THE PAST OF DEÁKI (1848–1945)

Events of the 1848-1849 revolution and war of independence. The history of Deáki from the surrender in Világos to 1918. Transformation and activity of the communal self-government. Economic and social transformation of the village during the dualism. During the twenty years of the Czechoslovak Republic. The role of the communal self-government and political parts. Economic and social development of the village. The history of Deáki from the re-attachment (1938) to 1945.

I. Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc eseményei

A Pozsonyban tanácskozó utolsó rendi országgyűlés üléseire nagy elvárásokkal tekintettek a jogállása szerinti jobbágyfalu lakosai. Ezek után nyilvánvaló volt, hogy 1848 márciusának eseményei széles visszhangra találtak Deákiban is. Az uralkodó által április 11-én szentesített sarkalatos törvények lényeges változásokat hoztak a település mindennapjaiba is. Az érvényre jutott jobbágyfelszabadítás alapján a robot, a dézsma és az úriszék hosszú századok után egy csapásra a múlté lett.

Az említett változások magukkal hozták a volt jobbágyok és a földesúr közötti régi ellentét megújulását, mely még a Mária Terézia-féle úrbéri rendezés idejére nyúlt vissza. S bár a jobbágyközség 1768-ban meghatározott urbáriumában történt csorbát pontosan 30 évvel később – 1798-ban – sikerült részben kiköszörölni, sőt a község a pannonhalmi apátság uradalmától mint földesúrtól a tagosítás első szakasza során 1844-ben végképp elvált,¹ az immár szabaddá vált jobbágyok jogos sérelmei még 1848-ban sem oldódtak meg maradéktalanul. 1848 júniusában Bús Benedek, a község bírása és Puskás Pál törvénybíró egy 10 pontban megfogalmazott beadvánnyal fordult egyenesen Deák Ferenc igazságügy-miniszterhez.² A község előljárói beadványukban Deáktól a szabaddá lett jobbágyok ellen elkövetett igazságtalanságokra kértek orvoslást: a faizásra, az irtásföldek és legelők használatára és más, a jobbágyközség szempontjából méltánytalanul megoldott kérdésekre sorozatára, melyekre az ún. áprilisi törvények sem találtak teljes megoldást. A volt jobbágyok és zsellérek sérelmei csak a húsz év múlva lezárt tagosítás során oldódtak meg.

A jobbágyfelszabadítás mellett a legnagyobb polgári vívmányt a népképviselési elv bevezetése jelentette a soron következő megyei és a képviselőházi választásokon. Az országgyűlési követeknek népképviselés alapján való választásáról szóló V. törvénycikk a vagyoni cenzus alapján először biztosította a nem nemesek számára az országgyűlési követválasztásokon való részvételt. Pozsony vármegye 10 egyéni választókerületének egyik székhelye Galántán volt. A 96 deáki választó a választó-

kerület további 25 településének választóival együtt 1848. június 19-én vehetett részt a történelmi eseményen.³ A választókerületben két jelölt indult harcba a képviselőházi mandátumért: Sebestény László galántai római katolikus plébános és az ágostai evangélikus vallású Marcell János megyei esküdt, nebojszai földbirtokos. A deáki szavazók többsége – 71-en – ez utóbbira adta voksát, míg a kisebbség, szám szerint 25, a győztes galántai plébánosra szavazott. A választási jegyzőkönyvből kitűnik, hogy a választók vallási hovatartozásuk szerint adták le voksaikat. A reformátusok Marcellt, míg a katolikusok Sebestényt támogatták.

Az 1848-as forradalom kitörését követően sejteni lehetett, hogy a bécsi kormány a belpolitikai helyzet konszolidációja után nem fogja tétlenül nézni a magyarországi eseményeket. A nemzetiségi mozgalmak kijátszásával az év kora őszén lángba borult az ország. Ezt megelőzően, valamint ezzel egy időben megindult a nemzetőrség szervezése és az újoncok toborzása az alakuló honvédseregbe. Batthyány Lajos miniszterelnök 1848. szeptember 19-én kelt leirata szerint a vármegye 127 lakos után 2 újoncot, azaz összesen 3647-et volt köteles kiállítani. A honvédség megszervezése azonban a vártnál nagyobb nehézségbe ütközött a vármegyében. Ezt figyelembe véve a kiállítandó újoncok számát később 3543 főre csökkentették. December közepére viszont a vármegye állandó bizottsága ennek a mennyiségnek csak valamivel több mint a felét tudta kiállítani. Pozsony vármegye Külső járása, melybe Deáki közigazgatásilag tartozott, 656 újoncot volt köteles adni a honvédseregbe. A december végén bevonult újoncok a 15. honvéd zászlóaljba kerültek, többségük egészen a világosi fegyverletételig harcolta végig a szabadságharcot. Deáki összesen húsz újoncot adott a honvédseregnek, név szerint ismerjük őket: Beszédes János, Csákány János, Csizmadia János, Dora Ferenc, Gál Lajos, Kipor Sándor, Kondics János, Néma István, Néma János, Néma Mihály, Ozsvald János, Pap Ferenc, Pavel János, Puskás Sándor, Sztarovics István, Siska Mihály, Takács Antal, Takács Imre, Vízvári László és Vlácsil Márton.⁴ A bukás után a császári önkényuralom első szenvedői ők voltak a faluban. 1850. január közepén a húsz volt honvéd közül tizet besoroztak a császári seregbe, öten viszont a bujdosást választották.⁵ Az 1867-es kiegyezést követően a deáki honvédek közül négyen – Takács Imre, Takács Antal, Kipor Sándor és Vízvári László – mint igazolt honvédek szerény anyagi támogatást kaptak a Pozsony megyei Honvédegylettől.⁶

A honvédsereg szervezésével egy időben megkezdődött az ország felkészülése a védelemre. Pozsony vármegyének ebben jelentős feladata volt. Novemberben elkezdődtek a sáncmunkák Pozsonyban és vele egy időben a mezőgazdasági termékek beszállítása a komáromi erődbe. A pannonthalmi apátság deáki uradalmából 500 pozsonyi mérő búzát, ugyanannyi árpát és 250 pozsonyi mérő zabot szállítottak a deáki és peredi fogatosok a Duna menti városba.⁷ 1848 decemberében a császári seregek előretörése és hadi sikerei folytán a vármegye csaknem egész területe ellenőrzésük alá került, beleértve Deákit is. A megváltozott hatalmi helyzet csak fokozta a lakosság megterhelését. A hadi események egyre több kötelességet róttak a helyi lakosokra.

1849 tavasza nem hozott lényeges változást a község életében. A császári seregek egységei a Vág-vonal mentén még tartották átmeneti állásaikat. A nagysallói győzelem, majd a komáromi ostromzár áttörésével azonban megváltozott az addigi helyzet. Azok után, hogy a császári fő sereget Pozsony irányába szorították a hon-

véd egységek, a császári vezetés a Vág és a Kis-Duna között elterülő területen igyekezett összpontosítani csapatait. A sikeres tavaszi hadjárat egyik utolsó átfogó hadmozdulata, az ún. Vág menti ütközetek lényeges hatással voltak a község mindennapjaira. A június 16-án lezajlott vesztés zsigárdi csata után az osztrák csapatok – a Pott dandár egységei – tartották ellenőrzésük alatt Deákit. A Pered és a szomszédos községekhez kapcsolódó 1849. június 20–21-i peredi csata első napja a honvédsereg sikerével végződött. Poeltenberg Ernő tábornok a tábornoki Központi Irodának az eseményekkel kapcsolatosan azt írta, hogy a június 20-án lezajlott ütközetben az ellenséget többek között Deákiról is kiverték.⁸ A hadszíntérre utólagosan érkezett Görgey Artúrnak az volt a terve, hogy a kedvező helyzetet kihasználva a II. hadtest majd Deáki és Alsószelei térségében fedezi a III. hadtest előrenyomulását a Vág túloldaláról Vágsellye és Galánta irányában.⁹ A másnapi osztrák–orosz ellentámadás azonban meghiúsította tervét. Deákit 21-én reggel ismét ellenséges csapatok szállták meg, s a község újra hadszíntérre változott. A kimerült honvédsereg az osztrák–orosz túlerővel szemben nem volt képes tartani állásait, és a Negyednél felállított hídon, valamint a Csallóköz irányában Aszódtanya felé a Kis-Dunán keresztül nagy veszteségek árán elhagyta a hadszínteret. A Deákit megszálló császári és cári katonák önkényes viselkedésükkel sok kellemetlenséget okoztak a helyi lakosoknak. Maga Wohlgemuth altábornagy Haynaunak írt jelentésében is elismeri, hogy katonái közül sokan fosztogatnak és lopnak.¹⁰ A községben az elkeseredést növelte, hogy az időközben kitört kolerajárványban ötvenkét helyi lakos hunyt el.¹¹

II. Deáki története a világsi fegyverletételtől 1918-ig

A világsi fegyverletételt követő császári önkényuralom teljes egészében eltiporta az ország szuverenitását. A Haynau, majd Bach nevével fémjelzett időszak sok évre meghatározta a hazai társadalmi, gazdasági és politikai fejlődést. A császári hatalom az ún. 1848-as áprilisi törvényeket a szabadságharc bukását követően eltörölte ugyan, egy dologban azonban nem tudta megállítani a beindult fejlődést. A jobbágyság megszüntetését kimondó 1848-as törvényeket I. Ferenc József az 1853-ban kiadott úrbéri rendelettel megerősítette, és kimondta az úrbéri kapcsolatból, valamint a földesúri joghatóságból eredő jogok, járandóságok és kötelezettségek megszüntetését, a volt jobbágyok kezén levő úrbéri földbirtokok fölötti szabad rendelkezés jogát és a földbirtokosok kárpótlását.

II.1. A községi önkormányzat átalakulása és tevékenysége

A Bach-rendszer éveiben kiépített új hatalmi szerkezet eltörölte a megyerendszert és vele együtt a több évszázados önkormányzatiság gyakorlásának a jogát Magyarországon. Az abszolutista központosított állam eszközeként jött létre a vágsellyei székhellyel kialakított Külső járás, élén a megyei királyi biztosnak alárendelt szolgabíróval. Deáki továbbra is a jogaiban megnyírbált Pozsony megyébe s azon belül a már említett vágsellyei székhelyű szolgabírói járásba tartozott.¹² A község jogállásában lényeges változást hozott az 1871:18. sz. törvénycikk. A községi önkormányzatiság az új jogszabály szerint az országban gyökeresen megváltozott. Deáki mint

nagyközség önkormányzati jogát képviselő-testülete révén gyakorolta. A testület tagjainak számát a népesség számából vezették le. A községi választók minden száz lakos után egy képviselőt választottak. A képviselő-testület fele választott, fele pedig a község legvagyonosabb, legtöbb egyenes adót fizető lakosaiból, az ún. virilistákból állt. A virilisták jegyzékét évente a járási szolgabíró állapította meg. A képviselő-testület tagjait háromévenként hat évre választották. Ez azt jelentette, hogy a harmadik év elteltével a póttagok és azok a rendes tagok, akik a szabályszerű hat évet már kitöltötték, minden harmadik év végén kiléptek.¹³ A testület üléseinek számát a községi szabályrendelet állapította meg, viszont minden év tavaszán az elmúlt évi számadások megvizsgálása és minden év őszén a jövő évi költségvetés megállapítása végett az illető törvényhatóság tavaszi és őszi rendes közgyűlését legalább egy hónappal megelőzően ülést kellett tartani. Emellett ha a község bírása vagy maga a testület tagjainak egynegyede úgy látta, korlátlan számban rendkívüli közgyűlést hívhatott össze. Mivel sem az 1871:18., sem a községi igazgatást érintő 1888:22. sz. törvénycikk alapján megállapított községi szervezési szabályrendeletet nem ismerjük, nincs pontos tudomásunk a képviselő-testület tagjainak pontos számáról. A törvény a nagyközségek testületi tagjainak számát 20 és 40 fő között állapította meg. A deáki képviselő-testület fennmaradt jegyzőkönyvei alapján e két érték közötti számot támasztják alá. A törvény életbe lépését követő évek adatait alapul véve a képviselők száma huszonzét volt, ami nagyjából megfelelt az összlakosság számarányának.¹⁴ A 20. század elején azonban a testület már harmincöt főből állt.¹⁵ A képviselő-testület tagjait a nagyközség legtehetősebb és köztisztviselőiben álló polgárai alkották. Ez azonban több esetben nem nyújtott garanciát a köz ügyeinek makulátlan irányítására. A bíró és a jegyző mellett az önkormányzat munkáját nagyban segítették a faluban élő értelmiségi virilisták. Közülük is kiemelkedtek a két felekezeti lelkipásztorai – Gulyás Elek és dr. Wargha Samu katolikus pap, illetve Szabó Zsigmond és Tóth Kálmán református tiszteletes –, a felekezeti elemi iskolák tanítói – Markó Pál és Földes Lajos –, valamint a pannonhalmi apátság uradalmát képviselő számtartók. Az 1850-es évektől az izraeliták csoportosan telepedett meg Deákiban. Gazdasági térnyerésüket igazolja, hogy az 1880-as évektől több esetben két virilista képviselőjük is volt a testületben.¹⁶

A község önkormányzatának végrehajtó szerve az előljáróság volt, amely a felsőbb közigazgatási hatóságok és a képviselő-testület határozatait hajtotta végre. Deáki nagyközség előljáróságát a bíró, a törvénybíró, a négy esküdt, a közigyám, a községi pénztárnok, a községi jegyző és a körorvos alkotta. Az előljáróság törvényben rögzített összetételét sokáig figyelmen kívül hagyták a község irányítói. A közigyám (községi gyám), akinek a község gyámügyeinek intézése volt a feladata, csak 1878-ban a fősolgabíró felszólítása után került megválasztásra Szinek Gábor, a pannonhalmi apátság uradalmi számtartójának személyében.¹⁷ Az előljáróság tagjai közül ebben az időben ugyancsak hiányzott az önálló községi pénztárnoki állás is. Ezt a feladatot a község bírása régi szokás szerint maga látta el, egészen 1888-ig.¹⁸ Az önálló községi pénztáros kérdése a huszadik század első évtizedében oldódott meg véglegesen a községi vagyon hűtlen kezelése alapján kirobbant botrány miatt. A képviselő-testület 1911-ben rendszeresítette a községi pénztáros állását, és szigorúan meghagyta: 1912 januárjától kezdve a községnek járó összes bevételt, a megyei és állami adókat a pénztárnok a községi jegyzővel vagy helyettese közremű-

ködésével köteles beszedni, és azokat naplókban vezetni. A bírónak vagy helyettesének azt követően tilos volt bármiféle pénzeket felvennie.¹⁹

A község bírója volt az önkormányzat első embere, ő képviselte a községet, a képviselő-testület az üléseit az ő elnöklete és felügyelete alatt tartotta. A 19. század második felétől vezető szerepe háttérbe szorult. A múltban, a községi bírászkodásban betöltött helye szinte teljesen megszűnt. Az eljáróság további tagja a törvénybíró volt. A község bíróját segítette hivatalának viselésében, helyettesítette őt távolléte alatt. Az egyéb feladatok mellett az ő kötelessége volt az éves közmunkaszétírás elkészítése, mely a faluban található közutak kikavicsozására terjedt ki.²⁰ A négy esküdt hivatala a községi bírászkodás idejéből maradt fenn, azonban hivataluk a 19. század második felétől jelképpé vált.

A század közepétől a községi jegyző különös jelentőségre tett szert: a közigazgatás tényleges vezetőjévé vált. Hivatalát a szabadságharc bukása után még egyedül végezte, sőt a század nyolcvanas éveinek végéig ő volt a községi kézbesítő is.²¹ A század végén a megnövekedett hivatali jogköre miatt azonban feladatát egyedül képtelen volt ellátni, hivatali tevékenysége ugyanis kiterjedt a közigazgatás csaknem minden ágára. Éppen ezért a község anyagi hozzájárulásával segédet alkalmazott maga mellett a hivatalban. A segédjegyzői állás rendszeresítésére azonban csak 1909-ben került sor.²² Mivel a községi jegyző szerepe az önkormányzat működésében egyre felértékelődött, és fontosabb lett, mint a bíró hivatala, személye meghatározó jelleggel bírt a község életében. Több évtizedes áldozatkész hivatali szolgálat után 1900. április 28-án elhunyt a község jegyzője, Varga István. Helyét Pataky Géza foglalta el. A hivatalát felületesen végző jegyző többéves adóhátralékot halmozott fel a község részéről, ezért a képviselő-testület leváltását kérte az alispánnál. Mint panaszlevelükben írják, az adózásban felgyülemlett tartozás olyan nagy, hogy „manapság már azt sem tudjuk, hogy kinek fizessünk”. Az adóügy felelőtlen kezelésén kívül szemére vetették, hogy nem állt a község lakosainak szolgálatában, és több esetben ittassága miatt képtelen volt a képviselő-testületi ülések jegyzőkönyveinek vezetésére.²³ A községi jegyző hivatalát a jegyzői lakban vezette. A pici hivatal a község háza céljait is szolgálta. Az épület átalakítása a képviselő-testület ülésein 1898 óta volt napirenden. A főszolgabíró – mint az önkormányzat felügyelő szerve – hivatalából kezdeményezte 1899-ben egy tanácssteremmel való kibővítését a jegyzői lak udvarán lévő börtön és az azzal szomszédos melléképületek helyén,²⁴ ugyanis a testület üléseinek megtartására nem volt megfelelő helyiség. Ezért a képviselők úgy döntöttek, hogy a község „valamelyik gazdának egyik szobáját fogja kibérelni, s ezen helyiségben fogja tartani gyűléseit ezentúl”.²⁵ Megoldás csak 1908-ban született, amikor a község Mágner Adolf 99. szám alatti házát megvásárolta, és az épületből jelentős átalakítással megfelelő új hivatalt hozott létre.²⁶

A községi jegyző szolgálatáért a községtől lakást és bért kapott. Ezen felül még 10 hold szántót is, mely azonban az állandó tavaszi belvíz miatt csaknem minden évben használhatatlan volt. A jegyző járandóságát 1904-ben véglegesítették. Addigi évi bérét 1200 koronáról 1500-ra emelték fel, de a 10 hold szántó használatát megvonták tőle, rámutatva, hogy hivatali munkája miatt a földművelésére úgy sincs ideje. Kárpótlásul a természetbeni lakáshoz 300 négyszögölnyi konyhakertet kapott.²⁷

A község lakosságának közegészségügyi ellátásáról a körorvos gondoskodott. Deáki a szomszédos Pereddel közösen alkalmazta. Az eljáróság tagjaként rend-

szeresen részt vett a képviselő-testület ülésein. Székhelye Pereden volt, de a községgel kötött megállapodás szerint dr. Gara Dávid 1890-től minden második hét szerdáján tartott hivatali napot – rendelést – a faluban.²⁸ Úgy tűnik, a község lakosainak orvosi ellátása nagyobb gondoskodást igényelt, mert 1898-ban már hetente egyszer, csütörtökönként rendelt Deákin. A körorvos hivatali kiszállásai alatt a felmerülő költségeket a község fedezte. A levéltári adatok alapján egy másik körorvos nevét is ismerjük, dr. Pollák Ignácét, aki a századfordulón foglalta el állását.²⁹

Az előljáróság tagjain kívül az önkormányzat és a faluközösség működésében jelentős szerepet játszottak a községi segédszemélyzet tagjai. A kisbíró, aki általában a halottkém állását is ellátta, a jegyző és bíró hivatalában segédkezett. Ő dobolta, hirdette ki a község vagy valamelyik felettes hatóság rendeletét és a magánszemélyek hirdetéseit. A dobolás a 19. század közepén is a faluban két helyen, a katolikus és a református templom előtti téren történt. Az 1880-as évektől azonban „nyilvánosan” a faluban több helyen. Szolgálatáért díjazásban részesült, amit a képviselő-testület állapított meg. Helybeli személy dobolásért egy koronát fizetett, ebből fele a községi bírót, másik része őt illette. Az idegen viszont már két koronát fizetett, ebből egy korona a község pénztárába került, a másik egy koronán viszont a bíró és a kisbíró fele-fele arányban osztozott.³⁰ A forrásokból ismert Nagy Zsigmond (1881), Takács Pál (1900), Puskás Ignác és Tóth Ambrus (1902), ill. Szócs István (1910) kisbíró. A kisbírón kívül a segédszemélyzetet a halottkém, a két mezőőr, a két bakter – éjjeliőr – (1902-ben Vörös István és Nagy Antal, 1909-ben Szabó Ambrus és Nagy Antal) és a harangozó (1902-ben Tóth János) alkotta.³¹ A két mezőőr (1902-ben Szócs Géza és Szabó Ambrus, 1909-ben Pap Elek és Kis Imre) szolgáltatáért a községtől a Banta dülőben 1200 négyszögöl szántót kapott, de a mezőrendi kihágásokból befolyt összeg 25%-a szintén őket illette. A községi bábák – szülész nők – törvényben elrendelt jogállását sok éven keresztül a képviselő-testület nem volt hajlandó elismerni. A fizetésükhöz való önkormányzati hozzájárulást többször is elutasította. Nagy Sándorné és Pavel Ferencné volt az első bába, akiknek a község évi ötven-ötven korona bért hagyott jóvá.³² A községi előljáróság tagjait a jegyzőn és a körorvoson kívül három évre választották, a községi segédszemélyzet tagjait pedig általában évente bízta meg a képviselő-testület.

A községi önkormányzat tevékenységéből származó iratokat, dokumentumokat a bíró, esetleg a törvénybíró, a későbbiek során viszont már a jegyző is ellátta kézjegyével. A községi tisztviselők aláírásán túl az okmány hitelességét a község pecsétje is megerősítette. A 19. század felétől fokozatosan kiszorul a hivatali használatból a hagyományos tipárium, és feladatát Deáiki esetében is átvette a gumipárnás pecsétnyomó. Az új községi pecsét megtartotta a falu eredeti pecsétképének ábrázolását, mely annak mezőgazdasági jellegére utalóan pecsétképében ekevasat és csoroszlyát ábrázol. A 3,3 cm átmérőjű pecsét körirata: „*DEÁKI KÖZSÉG PECSÉTYE*.”³³ 1904-re azonban az újonnan elkészített községi pecsétnyomóból végleg eltűnik a több évszázados pecsétkép. A 3,5 cm átmérőjű pecsét körirata: „*POZSONY MEGYE, GALÁNTAI JÁRÁS, DEÁKI KÖZSÉG PECSÉTYE*.”³⁴ A korszak utolsó változására a községi pecséthasználatban 1910-ben került sor. Az újonnan bevezetett 3,4 cm átmérőjű pecsét körirata: „*POZSONY VÁRMEGYE 1910*” a pecsétkép helyén, középen pedig a község megjelölése: „*DEÁKI KÖZSÉG*” szerepel.³⁵

A községi elöljáróság tagjai (1877–1912)

Év	Községi bíró	Elöljárók
1877	Bús Lőrinc	Jobbágy Mihály törvénybíró Gulyás Elek, Varga János, Piroska István, Piroska Ferenc, Tóth Benedek esküdtek Varga István községi jegyző
1882	Ifj. Puskás Lőrinc	Bús Benedek törvénybíró Tok Mihály, Szabó Károly, Hajdú János, Víg János esküdtek
1888	Polák János	Szabó Károly törvénybíró Id. Puskás Lőrinc pénztárnok Száz Elek, Száz Mihály, Nagy Károly, Hajdú János esküdtek
1892	Nagy Ambrus	Szabó Károly törvénybíró Tok Mihály pénztárnok Száz Mihály, Nagy Károly, Polák János, Takács Ambrus esküdtek
1894	Szabó Károly	Polák János törvénybíró Nagy Ambrus pénztárnok Nagy Lajos, Tok Mihály, Száz Mihály, Takács Ambrus esküdtek
1897	Polák János	Szabó Károly törvénybíró Puskás István, Nagy Ambrus, Nagy Lajos, Vörös István esküdtek
1900	Szabó Károly	Vörös István törvénybíró Szócs Ferenc pénztárnok Cserge Mihály, Nagy Ambrus, Tok Pál, Nagy Lajos esküdtek, Pataky Géza községi jegyző
1904	Pollák Flórián	Tok Pál törvénybíró Szabó Károly pénztárnok Szócs István közgyám Futó Péter, Hajdú Menyhért, Nagy Lajos, Nagy Gusztáv esküdtek Varga Ernő községi jegyző
1906	Szabó Károly	Futó Péter törvénybíró Pollák Flórián pénztárnok Nagy Lajos közgyám Nagy Gusztáv, Csimma Mór, Nagy Ambrus, Hajdú Menyhért esküdtek dr. Pollák Ignác kórorvos
1908	Futó Péter	Csimma Mór törvénybíró Szabó Sándor pénztárnok Kis Pál közgyám Nagy János, Nagy Gusztáv, Nagy Lajos, Hajdú Menyhért esküdtek
1912	Csimma Mór	Nagy János törvénybíró Hajdú Menyhért pénztárnok Kis Pál közgyám Bús Benedek, Tóth István, Varga Ignác, Jónás János esküdtek Varga Ernő községi jegyző

II.2. A falu gazdasági és társadalmi alakulása a dualizmus korában

A szabadságharc leverése után az 1853-ban kiadott úrbéri pátens alapján megkezdődött a volt jobbágyok és zsellérek megváltozott birtokviszonyainak rendezése. A község a pannonthalmi Szent Benedek-rendi apátság birtokától már 1844-ben elkü-

lönült, ezért a község saját költségén a több részben megszerzett mezőgazdasági művelési terület tagosítását 1864. február 12-én határozatban mondta ki.³⁶ A tagosítás elkészítésére Devits Károly okleveles mérnököt kérték fel, aki a végleges munka, az új telekkönyv és tagosítási térkép összeállításával 1867 végére készült el. A község és a vármegye képviselői az elkészített tagosítási felmérést az érintettek jelenlétében hosszú tárgyalások és egyeztetések után 1868. május 22–23-án végleges formába öntötték és jóváhagyták.³⁷ A volt úrbéres földek egyesítése megváltoztatta a birtokviszonyokat a községben. A tehetősebb parasztgazdák már saját tulajdonukon gazdálkodhattak, míg a földnélküliek az apátsági birtok majorjában és Gelencepusztán találtak munkalehetőséget mint napszámosok, mezőgazdasági munkások.

A község lakosainak megélhetési forrását továbbra is a mezőgazdasági termelés jelentette. A termékeny, sík vidéki talaj magas hozamú volt a gabonafélékben, rétjei és legelői biztosították a szarvasmarha- és a juhtenyésztés alapfeltételeit.³⁸ A mezőgazdasági termelés alapját a paraszti gazdálkodás alkotta. A tagosítás befejezését megelőzően készült megyei statisztika szerint a községben 346 kisbirtok volt.³⁹ Ez a szám is utal a paraszti gazdaságok felaprózódására, főleg akkor, ha összevetjük a községben levő házak számával. A 19–20. század fordulóját megelőző években a községben 4081 katasztrális hold növénytermesztésre alkalmas szántóföld, 77 katasztrális hold rétet, 7 katasztrális hold legelő és 164 hold erdő volt található. A gabona- és takarmányfélék termesztése mellett az állattenyésztés terén az 1863-ban felvett vármegyei statisztika 380 lovat, 148 ökröt, 402 tehenet, 2000 juhot, 38 kecskét és 239 sertést említ.⁴⁰ A tíz évvel később készült felmérés lényeges változást nem eredményezett. Az állattenyésztés meghatározó ágazata a szarvasmarha-tenyésztés mellett továbbra is a juhtenyésztés volt.⁴¹ A 19. század 90-es éveinek adatai azonban már lényeges eltolódást mutatnak az állattenyésztés területén. A nagy múltra visszatekintő hazai juhtenyésztés nem tudta felvenni a harcot a piacon megjelent olcsó és jó minőségű ausztrál gyapjúval. Azok tenyésztése Deákin is teljesen megszűnt. A hangsúly a szarvasmarha- és sertésenyésztésre helyeződött. 1896-ban már 1024 szarvasmarhát, 991 sertést, 341 lovat, 48 kecskét, 9488 baromfit és 228 méhcsaládot írtak össze. A szarvasmarhafajták közül legtöbbit a pirostarka és a magyar-erdélyi fajtából tartottak a deákiak.⁴² A gyümölcsstermesztés is népszerű maradt. 1896-ban 11 963 darab gyümölcsfát számláltak a községben, ezeknek több mint a fele szilvafa volt.⁴³

A paraszti gazdaságok mellett a mezőgazdasági termelésben a nagybirtoknak jelentősebb szerep jutott. A pannonhalmi apátság uradalma a 19. század második felétől jelentős nagybirtokká nőtte ki magát. A birtok két részre tagolódott: a községben lévő majorra és az ahhoz tartozó Gelencepusztára. Az apátsági birtok szerkezetére az 1897. évi Gazdacímtár alapján világítunk rá. Az 1722 katasztrális holdat kitevő összterületből 1504 hold volt a szántóföld, 153 az erdő, 15 a kert, 22 a rét és 3 katasztrális hold a legelő.⁴⁴ Az egész uradalom területén a 19. század végére teljesen megszűnt a nagy hagyományokra visszatekintő juhtenyésztés. Egyedül szarvasmarha-tenyésztéssel foglalkoztak. A 361 szarvasmarha mellett igavontatásra 13 lovat tartottak.⁴⁵ A negyven cselédnek munkalehetőséget biztosító gazdaság korszerű gépekkel, gazdasági eszközökkel rendelkezett.⁴⁶

A Vágon rendszeresen levonuló tél végi, tavaszi áradások következtében Deáki határának jelentős részét a feltört belvizek borították. A belvizek kialakulása mellett az elemi csapások is gyakran sújtották a gazdálkodókat. 1895-ben a belvíz és a jégverés a község határának kétharmadát – az apátsági birtokkal együtt – teljesen tönkretette. A károk enyhítésére a község száz személy részére közsegélyt javasolt, további kétszáz családnak a közsegély mellé munkalehetőséget igyekezett biztosítani télre, de ugyanakkor az állami támogatás megszervezésével is próbált enyhíteni az elszenvedett károkon az előljáróság. Az 1844-es elkülönülés és az 1868-ban befejezett tagosítás során a község jelentős mezőgazdasági ingatlanhoz jutott. Ekkor kerültek a község tulajdonába a Domosnya, Bánta és a Faluszérú nevű dűlőben levő szántók is, melyeket árverés útján adták bérbe hat évre a helyi gazdáknak.⁴⁷

Bár a deáki lakosság megélhetését a mezőgazdasági termelés biztosította, a község gazdasági életében csekély méretekben képviselve volt a kézművesipar is. A kézművesek száma a környező településektől semmivel sem maradt el. A 19. század hatvanas éveiben négy csizmadia, két kovács, két szabó, két asztalos, egy bogárnár, kilenc takács, két mézszáros, egy borbély, egy festő, egy kádár, de ugyanakkor tizenkét kereskedő is élt a faluban.⁴⁸ A községi képviselő-testület saját hatáskörén belül folyamatosan befolyásolta a helyi ipar és kereskedelem színvonalát, minőségét a kocsmáltatási jog, a községi kovácsműhely és vágóhid, valamint a téglaegető-kemence bérbeadásával. A kocsmáltatási (bormérési) jogot a község a főapátságtól a 19. század végén nyerte el, addig azzal a község csak részben rendelkezett szabadon. A község negyedévre szóló bormérési jogát – Szent Mihály napjától (szeptember 29.) karácsonyig (december 24.) – árverés útján adta bérbe az előljáróság. 1882-ben a jog bérlője Csímma Sándor volt.⁴⁹ A község kovácsműhelyét a hozzá tartozó lakással szerződéses alapon adta bérbe a község. 1902-ben a község kovácsával, Néma János kovácsmesterrel az előljáróság nagyon elégedett volt, így megbízatását újabb három évre meghosszabbította.⁵⁰ A képviselő-testület 1886-ban többszöri sürgetés után arról döntött, hogy a falun kívül ott, ahol a község szénája állt, vágóhidat építtet. A zsindellyel fedett téglaeépület elkészülte után a testület szabályrendelettel szabta meg az állatok vágási díját: egy birka után öt krajcárt, szopós borjú után tíz krajcárt, két éven aluli szarvasmarha után húsz és két éven felüli után harminc krajcárt voltak kötelesek fizetni az érintettek a bérlőnek.⁵¹ Az árverésen három évre elnyert használati jog bérlői közül 1890-ből Schil Ferenc, 1899-ből Szabó Sándor, 1902-ből Schultz Ferenc és 1907-ből Hirschler Salamon nevét ismerjük. A községi téglaegetőt a 19–20. század fordulóján két kemence alkotta. Egy-egy kemencét évi kétszáz koronáért adta bérbe a képviselő-testület. A bérlő évente két alkalommal égethetett téglát, ezen felül viszont a bérlési díjat felül kellett fizetnie. A községi téglaegetőt bérlők közül ismert Mágner Adolf.⁵² A község iparában jelentős előrelépést jelentett az 1897-ben iparjogot nyert Gőzmalomtársaság, melynek Száz Elek volt a vezetője.⁵³ A malmot több éven keresztül a környék legfontosabb ipari létesítményeként jegyezték. Serkentően hatott a község és a környék gazdasági és társadalmi fejlődésére a Bécs és Budapest közötti fővasútvonal Vágsellyéről Negyedig húzódó mellékszakasszal való kibővítése 1909 októberében. A Deákat is érintő vasútvonal kivitelezője a Gregerchon és fia budapesti cég volt, s 1909. október 17-én adták át a forgalomnak. A vasúti szakasz által érintett községek lakosai, miként a korabeli sajtó írja „éljenzéssel és koszorúslányokkal” fogad-

ták az első átvonuló szerelvényt.⁵⁴ A község a vasút által biztosított gazdasági előnyök kiaknázását megindokolva 1911-ben egy fogadó építését döntötte el, mivel a galántai piacra igyekvők a községen haladtak keresztül, és ugyanakkor a szomszédos települések többsége gazdasági és szállítási szempontból is a deáki vasútállomást vette igénybe. A terv megvalósításába beleszólt az első világháború, a fogadó felépítése elmaradt, de a községben lévő kocsmák számát így is eggyel növelték.⁵⁵

A község lakosainak műveltségét részben a kötelező elemi iskolai oktatás biztosította. A kétosztályos felekezeti katolikus elemi iskola fenntartója a bencés rend, míg az egyosztályos református iskoláé a helyi református gyülekezet volt. A 19. században a két iskolában tanító pedagógusok közül külön említést érdemel Markó Pál és Földes Lajos: ők az oktatás mellett aktív szerepet vállaltak a község közéletében is.⁵⁶ Az 1870-ben lezajlott népszámlálás adatait bemutató megyei kiadvány szerint a község összlakosságának 36,7%-a volt analfabéta, ez az arány azonban csaknem 10%-kal alacsonyabb volt a járási átlagnál.⁵⁷

A 19. század utolsó évtizedében a társadalmi változások eredményeként megalkultak az első társadalmi-kulturális egyesületek Deákiban is. Az 1894 és 1903 között létrehozott öt egyesület egy kivételével vallási alapon jött létre. A források csak nagyon szűkszavúan tudósítanak tevékenységükről. A legrégebb múltra az *Önkéntes Tűzoltó Egylet* tekint vissza. Megalakításában 1894-ben a község önkormányzata nyújtott segítő kezet, hiszen az egylet az egész faluközösség tűzvédelmére felügyelt.⁵⁸ A községi képviselő-testület 1902-ben az egylet „főszertárnokának”, Tok Sándornak a kérvényét elfogadta, és a tűzoltószerek megfelelő tárolására egy szertár és őrszoba megépítéséről döntött. A következő évben a testület megbízásából az egylet főparancsnoka, Pataky Géza jegyző egy új fecskendőt vásárolt. A község rossz anyagi helyzete sokáig nem tette lehetővé a megfelelő szertár felépítését. A tűzoltószereket éppen ezért több helyen: a pásztorházban, illetve a jegyző pajtájában tárolták.⁵⁹ Az Önkéntes Tűzoltó Egylettel egyazon évben, 1894-ben alakult meg a *Református Olvasókör*. Célja a művelődés kiszélesítése, népszerűsítése volt. Bejegyzett tagjainak száma elérte a hatvan főt.⁶⁰ Szintén a közművelődést és a keresztény erkölcs népszerűsítését szolgálta az 1903-ban százötven taggal megalakult *Római Katolikus Olvasókör*.⁶¹ A 19. század hatvanas éveiben megjelent izraeliták a század végén két jótékonyági egyesületet hoztak létre a községben. Az 1898-ban alakult zsidó temetkezési egyesületnek (*Chevra Kadischa*) tizenkilenc, míg az 1899-ben alakult *Izraelita Nőegyletnek* huszonnyolc tagja volt.

A község történetének e szakaszában a gazdasági-társadalmi változások természetes velejáróival találkozhatunk. Ez a fejlődés látványos átalakulást hozott minden területen. Gyökeresen megváltozott a falu arculata és jellege. Így volt ez annak ellenére, még ha a 19. század utolsó két évtizedében általában a község kasszája üres volt. 1887-ben ugyan a képviselő-testület megépíttette a vágóhidat, de további jelentős építkezésre, befektetésre nem volt képes pénzt biztosítani az önkormányzat. Az általános pénztelenség a rossz anyagi gazdálkodás eredménye volt. Ezt bankhitelek felvételével próbálták megoldani. Több esetben azonban már ez is járhatatlan útnak bizonyult, így kisebb összeget vagy az uradalom intézőjétől,⁶² vagy a faluban élő tehetősebb izraelita kereskedőktől vett fel kölcsönként az önkormányzat.⁶³ Azt követően, hogy Pataky Károly jegyzőt elmozdították állásából, a 20. század első éveiben az események más irányt vettek. Deáki a 20. század elején egy

rendezett nagyközséggé nőtte ki magát. Utcáit közmunkával évente kavicsozták, majd 1906-ban dr. Wargha Samu plébános javaslatára megkezdték a gyalogjárók (járdák) kiépítését a lakóházak előtt. Az utcarendező-bizottság döntése alapján minden lakos köteles volt a háza előtti járdarészt kiegyenlíteni és kavicssal fedni. Az első évben a Fő utcának a jegyzői laktól a plébániáig terjedő részén, illetve a Dora István előtti úton, a következő évben pedig a község további részében folyt a munka.⁶⁴ A utcaképet a községi faiskolából biztosított facsemeték kiültetésével tette rendezettebbé az előljáróság. Bár a tagosítás során a Pered irányába vezető utcában volt a faiskola, 1903-ban megszüntették, és az ún. kovácskertben alakítottak ki újat. Felügyeletével Kurucz Elek képviselőt bízták meg, mondván, ő „a fakezelés és ápolásához szakértelemmel bír”.⁶⁵ A község utcáinak szépítése után Tok Károly javaslatára 1908-ban a képviselő-testület új utcaneveket hagyott jóvá. A Rakottya utcát Milleneumi, a Kender utcát Rákóczi, az Új sort Új utcára keresztelték át, míg a községet hosszában kettészelő utca hivatalosan a Fő utca megnevezést kapta. Ezen kívül a Kálvin út, Felsőmalom utca, Alsómalom utca, Szt. Mihály utca és a Temető utca megjelöléseket is elfogadták.⁶⁶ Szintén ekkor cserélték ki a Főszegen felállított harangláb megsérült harangját a község anyagi hozzájárulásával, mely az ott lakóknak továbbította a templomi harangok jelzését. Szintén azzal jelezték a tüzeseteket és a községi éjjeliőrök az esti nyolc és kilenc órát is.⁶⁷ A falu belső képét csak emelte az 1908-ban épült községháza épülete, bár az egy évtizedig halasztgatott építkezésre rányomta bélyegét a község szűkös anyagi helyzete. Az építkezésre 1905-ben kiírt pályázatot Tomaschek János neves nyitrai építész nyerte el, azonban a főapátságot képviselő Galba Béla számtartó azt túlméretezettnek ítélte meg, és a főapátság részéről elutasította a kért anyagi hozzájárulást.⁶⁸ Az építkezés felülvizsgálását követően meghirdetett pályázatra Tomaschek már nem jelentkezett. A beérkezett ajánlatok alapján Szedlár Lőrinc helyi vállalkozóra esett a választás.⁶⁹ Az új épületben hivatali célra biztosítva volt a távbeszélő, melyet még a régi községháza épületébe 1905-ben vezettek be.⁷⁰

A település társadalmi-gazdasági fejlődésének velejárója volt a demográfiai növekedés. Az erőteljes demográfiai növekedés pótolta azt a csökkenést, melyet az 1849-ben és 1866-ban pusztító kolerajárvány okozott. Az első esetben 52, míg 1866-ban 115 személy esett áldozatul a dühöngő járványnak.⁷¹ A rendelkezésünkre álló statisztikai források alapján megfigyelhető, hogy 1851 és 1921 között a lakosság száma megkétszereződött. Mindezt a magas népszaporulat, de a községbe betelepült két új népcsoport – az izraeliták és a romák – megjelenése is eredményezte. Az izraeliták a szabadságharc bukása után, a 19. század hatvanas éveiben települtek tömegesen a faluba.⁷² Elsősorban a község gazdasági életébe hoztak újat. Főleg iparral és kereskedelemmel foglalkoztak. Az egyházi közigazgatáson belül a galántai rabbinátushoz tartoztak, anyakönyvileg szintén. Az 1860-as években alakult izraelita hitközség elnöki tisztét a 19–20. század fordulóján Blau Simon töltötte be.⁷³

Az izraeliták megjelenésével megegyező időszakra tehető a romák (cigányság) megjelenése a községben. Számuk a 19. század végére jelentősen megnőtt, ezért a képviselő-testület 1903-ban megtagadta további letelepedésüket a faluban. A már ott élő romák helyzetének orvoslása miatt az előljáróság a főszolgabíróhoz fordult. Az idegen elemek letelepülését anyagi megszorításokkal is próbálta fékezni az ön-

kormányzat. 1901-ben negyven, 1906-ban viszont száz koronában állapították meg az idegenek számára az ún. letelepülési díjat. A lakosság számának ugrásszerű növekedése a közrend megromlását eredményezte. Elszaporodtak a különböző kihágások, elsősorban a lopások. Megfékezésükre az előjáróság létrehozta a hadnagyi és a tizedesi állást, valamint a koldusbírói hivatalt is a község területén lakó szegények és koldusok felügyeletének céljából.⁷⁴

Deákit mint színmagyar községet három vallási felekezet lakta. Az izraelitákon kívül a többségi katolikusok és a számarányuk tekintetében kisebbséget alkotó reformátusok. Mindkét felekezet parochiális templommal és önálló elemi iskolával rendelkezett. A község és a pannonhalmi apátság között a 19. században megszűnt földesúri viszonyok után sem szakadt meg a kapcsolat. Bevett szokás volt, hogy a katolikus gyermekek bérálását a főapát végezte, ugyanakkor az új főapát megválasztását követően a községi képviselő-testület küldöttségileg hódoló látogatást tett Pannonhalmán, még a 20. században is. Dr. Hajdú Tibor főapáttá történt megválasztása alkalmából 1910 februárjában Futó Péter községi bíró, Varga Ernő községi jegyző, Tóth Kálmán református lelkész és Dora István mint a képviselő-testület tagjai személyesen jártak Pannonhalmán.⁷⁵

Az 1914-ben kitört első világháború Deáki életébe is beleszólt. Kettétörte a községben beindult dinamikus fejlődést. A férfi lakosság hadba vonulása miatt sok család, gazdaság maradt munkaerő nélkül. A közellátási nehézségek és a fokozatosan bevezetett kötelező beszolgáltatások mind súlyosbították a lakosság megélhetését. A frontra kivezényelték hozzátartozóinak ellátására alakult meg 1917-ben a községi hadigondozó bizottság. Az év májusában 14 hadiözvegy és 23 hadiárva segélyezéséről döntött a 10 tagú bizottság, melynek tagjait a következő személyek alkották: Csimma Mór bíró, Varga Ernő jegyző, Kiss Pál közgyám, Tóth Kálmánné, a ref. esperes neje, Markó Pál kántortanító, Márkly Istvánné, az uradalmi kasznár neje, Tok Károly kisbirtokos, Földes Lajos ref. igazgató tanító, Dora István kisbirtokos és Epölyi Mainrád katolikus plébános.⁷⁶ A négy évig tartó értelmetlen öldöklésnek a községben 99 hősi halottja volt.⁷⁷

Év	1851	1870	1880	1900	1910	1921
Ház	-	266	300	478	510	491
Lakos	1584	2296	2487	2825	2949	3131

III. A Csehszlovák Köztársaság húsz éve alatt

Az első világháború és az azt követő időszak lényeges változásokat hozott a község lakosainak életében. Átmeneti jelleggel kettétörte a beindult gazdasági-társadalmi fejlődést, majd az első világháború után egy újonnan alakult, idegen állam fennhatósága alá kerültek. A Prágában 1918. október 28-án kikiáltott első Csehszlovák Köztársaság a párizsi béketárgyalások megkezdéséig az antant támogatásával és beleegyezésével 1918 novemberében megkezdte az ország északnyugati részének katonai megszállását. Deákiban, akárcsak a környező falvakban, teljes volt a zűrzavar. A szociális feszültségek rablásokhoz, fosztogatásokhoz vezettek, kárt okozva ezzel a gazdáknak és a főapátsági uradalomnak. Az elkeseredést csak fokozták a cseh és szlovák fegyveres csoportok előretöréséről szóló hírek. Éppen ezért a Vágsellyén megalakult Magyar Nemzeti Tanács egy küldöttséget menesztett Károlyi Mihály mi-

niszterelnökhöz Budapestre. A küldöttségnek – mely valóban járt Pesten – Deákiról Szabó Károly volt a tagja.⁷⁸ A december utolsó napjaiban Pesten járt küldöttség azalatt tért vissza, hogy a Felvidék katonai megszállása az antant beleegyezése alapján történik, és rövid időn belül be is fog fejeződni. 1919 januárjának első hetében megkezdődött a Mátyusföld és a Csallóköz katonai megszállása. Egyes források szerint Varga Ernő községi jegyző 1919. január 7-én egy 150 fős önkéntes csapatot irányított Galánta irányába, hogy megakadályozzák a cseh-szlovák fegyveres alakulatok előrenyomulását.⁷⁹ A túlerővel azonban nem tudták felvenni a harcot, és visszavonultak a községbe. A visszavonult nemzetőrség a jegyző kertjében építette ki figyelőállását, és egy hátrahagyott gépfegyverrel próbálta megállítani a cseh katonaságot. A kialakult rövid tűzpárbajban Kurucz Ernő életét veszítette, Csimma Elek pedig súlyosan megsebesült.⁸⁰ Ugyancsak életével fizetett Varga István községi mezőőr, akit zöld egyenruhába öltözve magyar katonának hittek, és szintén agyonlőtték.⁸¹ A községbe bevonult cseh katonaság elfogató hadjáratot indított a fegyveres ellenállók ellen. A jegyzőt kis híján agyonlőtték, csak a jegyzői lak udvarán levő kútba dobott gépfegyver előadása után menekült meg családjával.⁸² A fegyveres és részben a polgári ellenállást az 1920. június 4-én aláírt trianoni békeszerződés állította meg a Felvidéken, mely a területet Csehszlovákia részeként ismerte el.

III.1. A községi önkormányzat és a politikai pártok szerepe

Az 1919-ben bekövetkezett államhatalmi váltás nem hozott újat Deáki közigazgatási beosztásában. Pozsony megyébe és azon belül továbbra is a Galántai főszolgabírói járásba tartozott. A közvetlen változást az elfogadott új közigazgatási törvény jelentette 1923. január 1-jei hatállyal, amikor Deákit – Pered és Zsigárd községgel együtt – a Vágsellyei járáshoz csatolták.

Az önkormányzatok működése lényeges változásokon ment keresztül a köztársaság húsz éve alatt. Elsősorban a községi választásokról szóló 1919/75. sz. és a községi rendtartásról szóló 1919/76. sz. törvény bevezetésének köszönhetően, viszont apró változtatásokkal továbbra is érvényben maradt a községekről szóló 1886:22. sz. törvénycikk. Deáki község önkormányzati jogát továbbra is képviselő-testületén keresztül gyakorolta. Az 1919 január elején bekövetkezett hatalmi változás után a megye zsupánja tavasszal feloszlatta az addig működő önkormányzati szerveket, s átmeneti jelleggel újat nevezett ki. Lényegesebb változást az 1920-as év hozott. Bár még mindig nem volt érvényben a községi választásról szóló törvény Szlovákia és Kárpátalja területén, az új önkormányzati szerveket az időközben lezajlott első képviselőházi választások eredményei alapján alakították ki. A választások során legtöbb szavazatot szerzett Keresztényszocialista Párt (600) mellett az új képviselő-testületben mandátumhoz jutott a Magyar Kisgazdapárt (590, a Magyar Nemzeti Párt jogelődje), a Magyar–Német Szociáldemokrata Párt (175) és a Zsidó Párt (68). A község bírójá Dora Lajos lett, a 10 tagú elöljáróság tagja volt még Bús Lajos, Kurucz Elek, Csimma Elek, Szócs István, Takács Ambrus, Beszédes József, Bábel János és a jegyző Varga Ernő.⁸³

Az első helyhatósági választásokra Deákiban a már említett választási törvény szerint 1923. szeptember 16-án került sor. Először fordult elő az önkormányzat történetében, hogy közvetlenül a pártlistákra leadott szavazatok alapján jutottak man-

dátumhoz a képviselők. A 30 tagú testület tagjait a községben kialakított két választókerületben választották: Nagy Lajos, ill. Kurucz Áron vendéglőjében kialakított szavazóhelyen. A választásokon indult négy párt közül leadott érvényes szavazatok alapján az Országos Magyar Kisgazda Párt tizennégy,⁸⁴ a Köztársasági Magyar Kisgazdák és Földművesek Szövetsége három,⁸⁵ az Országos Keresztényszocialista Párt (OKP) tizenkét,⁸⁶ a Zsidó Párt egy⁸⁷ mandátumhoz jutott.

A politikai pártok helyi szervezeteinek kialakulása egybeesett a szlovákiai magyar kisebbség politikai kezdeményezéseivel. A csehszlovákiai magyarság politikai pártjainak kialakulása az 1920-as képviselőházi választásokat megelőző időszakra tehető. Szervezett formában elsőként a községben az Országos Keresztényszocialista Párt alakult meg 1919. október 5-én.⁸⁸ A párt vezetőségét 1923-ban Beszédes József elnök, Néma Antal alelnök, Takács Ambrus titkár, Bús Rezső pénztáros és a két ellenőr, Cserge János és Pataki Mihály alkotta. Az OKP országos vezetésében az 1920-as évek közepén kialakult válság idején a helyi szervezet a Lelley-féle Nyugatszlovenszkói Keresztényszocialista Pártot támogatta.⁸⁹ A későbbiek folyamán, az 1930-as évek elején a helyi szervezet elnökségében bekövetkezett személycserék után a párt helyi választmányát Nagy Kolozs elnök, Takács Ambrus alelnök és Vágó Ferenc titkár alkotta.⁹⁰ A község legerősebb politikai pártja az Országos Magyar Kisgazda, Földműves és Kisiparos Párt (későbbi nevén Magyar Nemzeti Párt) volt. Az önkormányzati választásokon egyedül egy alkalommal szorult a második helyre. A pártnak már az 1920-as parlamenti választások alatt is sok támogatója volt Deákiban, hivatalosan azonban csak az 1923-as önkormányzati választások előtt alakult meg Bús Lajos elnök, Szabó Károly alelnök, Szabó Sándor ügyvezető elnök, Kurucz Elek pénztáros, Markó Pál jegyző és Puskás Lajos ellenőr összetételű választmánnyal.⁹¹ A párt 1925-ös országos fúziója során felvette a Magyar Nemzeti Párt nevet, s ezt követően a választásokon is ezen a néven szerepelt. Az 1930-as évek elején a 143 szervezett taggal bíró párt választmányát Tóth István (Simon) elnök, a két alelnök, Szabó Sándor és Tóth Ferenc (Simon), Pákozdi Ferenc ügyvezető elnök, Kurucz Endre pénztáros és Szabó Károly titkár alkotta.⁹² Az első bécsi döntést megelőző utolsó önkormányzati választásokon a két ellenzéki magyar párt Egyesült Magyar Párt (EMP) néven indult és szerzett többséget a képviselő-testületben.

A húsz év alatt a leglátványosabb átalakuláson a baloldali pártok mentek keresztül a községben. Az 1920-as képviselőházi választások során a leadott szavazatok alapján Deákiban a harmadik legnépszerűbb politikai pártként a Magyar–Német Szociáldemokrata Pártot jegyezték. Népszerűségét a továbbiakban azonban nem tudta kihasználni. A Varga Ráfel és Vörös Ferenc irányításával működő helyi szervezet a pártban bekövetkezett belső bomlást követően teljesen megszűnt, az önkormányzati választásokon sem indult. A szociáldemokrata párt helyét Csehszlovákia Kommunista Pártja (CSKP) vette át. A helyi szervezet alakuló ülésén 1924. január 28-án megválasztott választmányt Marczinkó János elnök, Csörge István alelnök, Hajdú Szilveszter pénztáros és Vince Éráz jegyző alkotta.⁹³ A párt tagjai a már megszűnt szociáldemokrata párt szimpatizánsaiból, valamint az időközben csődöt mondott Csánky-féle Köztársasági Kisgazdapárt csalódott tagjaiból kerültek ki. Mivel a húszas évek közepén az aratómunkások járandósága miatt keletkezett perben a kisgazdapárt nem volt képes az érintettek érdekeinek védelmében kellően fellépni, a

CSKP ezt kihasználva nagy sikert ért el az 1927-es választásokon. A leadott szavazatok alapján hét mandátumhoz jutott. A világgazdasági válság idején a CSKP befolyása egyre erősebb volt, amit az 1931-es választási eredmények igazoltak. Az azt követő időszakban viszont népszerűsége a holtpontra jutott.

A két világháború közötti Csehszlovákiában a magyar politikai pártok közül egyedül a Csánky-féle Köztársasági Magyar Kisgazdák és Földművesek Szövetsége folytatott nyilvános kormánypolitikát. A cseh Agrárpárt mellett politizáló tömörülés helyi szervezete 1923. július 26-án alakult. Elnöke Nagy Béla, alelnöke Bús Rudolf, pénztárnoka Marczinkó János és titkára Nagy Antal volt.⁹⁴ A párt elsősorban a mezőgazdasági munkásokra támaszkodott, de szerepét később átvette a CSKP. Az 1928-ban újjáalakult pártnak – Köztársasági Magyar Földműves Szövetség – a következő választásokon némileg sikerült a visszatérés, hiszen az 1931-es önkormányzati választásokon két mandátumhoz jutott, gyengítve ezzel az ellenzéki magyar pártokat.⁹⁵

Az egyedüli politikai tömörülés, mely vallási-faji alapon szerveződött, a helyi Zsidó Párt volt. A helyi izraelita közösség számarányához képest általában egy képviselővel volt jelen a képviselő-testületben (1923-ban Kolman Gyula, 1927-ben Eigner Gábor). 1931-ben azonban a CSKP az ő szavazótáboruktól is jelentős szavazatot hódított el, így képviselő nélkül maradt a párt az önkormányzati testületben.

A harmincas évek legelején a Fasiszta Párt szlovákiai központja Nyitra volt. Onét próbálta a párt titkára, Ludovít Fučík behálózni a Dél-Szlovákia magyar lakta településeit. 1935-ben Deákiban is megpróbálkozott a párt szervezet létrehozásával, de a kiszemelt személy az együttműködést nem vállalta.⁹⁶

A képviselő-testületi választások eredményei 1923-1938 között a szerzett mandátumok számával.

Év	OKP	MNP	Rep. Párt	CSKP	Zsidó Párt	Bíró
1923	12	14	3	-	1	Nagy Kolozs (OKP)
1927	11	11	-	7	1	Csimma Elek (MNP)
1931	8	9	2	11	-	Bús Lajos (OKP)
1938*	-	-	-	-	-	Tóth Ferenc (EMP)

*Az 1938-as képviselő-testületi választás pontos eredményeit nem ismerjük

Az önkormányzat és annak szervei a községi szabályrendelet alapján működtek. Az önkormányzat felépítésében és jogkörében bekövetkezett változásokat az 1924-ben elfogadott új községi szabályrendeletben követhetjük nyomon. A község élén a bíró állt. A képviselő-testület által választott bíró szerepe a jegyző szerepkörével szemben lényegesen meggyengült. A községi jegyző hivatalát államosították, ezzel a hatalom képviselője és a jogszerűség felügyelője volt az adott településen. Megbízhatatlansága és államellenes magatartása miatt Varga Ernő jegyzőt a csehszlovák hivatalok csaknem húsz éves szolgálat után 1923-ban elbocsátották a községből. Helyette Subík Gyulát nevezték ki, aki 1938 végéig látta el feladatát. Őt viszont a magyar hatóságok helyezték el Deákiról, a Varga Ernőnél említett szempontok miatt. A községi jegyző hivatalának ügyintézésében Alaksza Ferenc volt segítségére.⁹⁷ A meg-

változott jogszabályok szerint a községi elöljáróságot a községi tanács váltotta fel. Tagjainak számát a képviselő-testület egyharmada alkotta. Összetétele a választási eredményeket tükrözte. A községi tanács tagjai 1926-ban: Nagy Kolozs bíró, Csemma Elek helyettes bíró, Sutóczky Imre, Tóth Ferenc, Szabó Kálmán, Beszédes József, ifj. Nagy Antal, Ladányi János és Száz Ignác.⁹⁸ Szintén ebben az évben a képviselő-testület mellett létrehozták a tizenöt tagú pénzügyi bizottságot. A községi szabályrendelet szerint a bíró mellett fizetett tisztséget viselt a két helyettes bíró, a községi pénztáros és a közgyám. A község alkalmazottja az írnok és a két bába volt. Ugyanakkor szolgaszemélyzetét a bikabánó, a kisbíró, a községi tizedes, a két éjjeliőr, a három mezőőr, valamint a katolikus, illetve a református harangozó alkotta.⁹⁹ Deáki a 20. század első negyedében jelentős ingatlan vagyonnal rendelkezett. Az ún. pásztorházon kívül a község tulajdonát képezte a kovácsház, a jegyzői lak, a szegényház és járványkórház, valamint a vágóhíd. Ezek közül a kovácsház és a vágóhíd anyagi bevételt is hozott a község kasszájába csakúgy, mint a 117 katasztrális hold községi szántó. A község anyagi háztartásában-gazdálkodásában keletkezett hiányt pótdadók kivetésével próbálták csökkenteni. Ennek nagysága a világgazdasági válság előtt a minimálisra csökkent, 1929-től viszont elérte a 180%-ot.

III.2. A község gazdasági és társadalmi fejlődése

Csehszlovákia megalakulása után a Felvidék gazdasági-társadalmi helyzete lényegesen különbözött a cseh történelmi országrészétől. Ettől függetlenül Deáki és a környék gazdasági és társadalmi élete a sok megszorító intézkedés ellenére talpon tudott maradni, amit a nyelvében egységes faluközösség megtartó ereje biztosított. A település továbbra is mezőgazdasági jellegű volt, de ugyanakkor a 1920-as és 1930-as évekre jellemző kisipari növekedés itt is nyomon követhető.

Az új országhatár megvonása a község egyedüli nagybirtokát hátrányosan érintette. A pannonthalmi apátság deáki tulajdonjoga ugyan nem szűnt meg, de az egész birtokot a pozsonyi Egyházi Birtokok Központi Igazgatósága vette át. Az állami kezelés alatt lévő apátsági birtok összerülete 2394 magyar hold volt, melyből Gelencepuszta 670 magyar holdat tett ki.¹⁰⁰ Idegen cseh, szlovák és horvát gazdasági hivatalnokok kerültek a faluba. A volt uradalmi hivatalnokok elvesztették állampolgárságukat, s a köztisztviselőben álló Márkly István uradalmi számtartóval együtt kiutasították őket az országból.¹⁰¹ A szláv elem megjelenése 1930-ban az egyosztályos szlovák állami elemi iskola létrehozását eredményezte. A termelésben továbbra is a szarvasmarha-tenyésztés és a gabonatermesztés dominált. A világgazdasági válság idején, 1931-ben részben a rossz termés, részben a szarvasmarha árának csökkenése miatt 960 ezer koronás veszteséggel zárta az évet a gazdaság.¹⁰² Ennek az idénymunkások és a napszámosok látták a kárát. Javulást a dohány-, illetve a fűszerpaprika-termesztés bevezetése jelentette.

Deáki legjelentősebb ipari létesítménye továbbra is a Száz Elek és tsai Hengermalom volt. Az 1933-as társasági szerződés alapján a Hengermalom üzleti vezetésével ifj. Nagy Lajos, Madari Ernő, Tok Ferenc, Kurucz Áron és Nagy Miklós társasági tagokat bízták meg.¹⁰³ A tíz munkást alkalmazó üzem 1937-ben német technológia alapján modern gépházzal bővítették, annak meghajtását dízel-, ill. fagázmotorral cserélték fel.¹⁰⁴ A kereskedelem területén eredményes tevékenységet folyta-

tott az 1909-ben megalakult fogyasztási szövetkezet, amely részére a szükséges árut az 1925-ben alakult galántai Hanza Áruközpont biztosította. Kocsmát, valamint egy fő- és két fiókküzletet tartott fenn. A főüzlet új épületét 1927-ben emelték Farakas János pozsonyi építész tervei alapján. 1924-ben a szövetkezet elnöke a község bírója, Nagy Kolozs volt. Csimma Elek igazgatósági elnöknek 1934-ben a huszonöt éves jubileum alkalmából készült beszámolója szerint a szövetkezet forgalma megalkulása óta meghaladta a 7,5 millió koronát. A szövetkezetnek akkor 467 tagja volt 716 üzletrésszel.¹⁰⁵ A szövetkezeti mozgalom másik jelentős intézménye a helyi hitelígények kielégítésére alakult hitelszövetkezet volt, melyet 128 tag 247 darab ötvenkoronás üzletrésszel hozott létre 1928. március 12-én. A közgyűlés által megválasztott igazgatósági elnök Dora Lajos, alelnök Szabó Sándor, a felügyelő bizottság elnöke Csimma Elek, alelnöke Baranyai Mór s a szövetkezet könyvelője Somogyi Aladár tanító lett.¹⁰⁶

A kereskedelem területén új színt vitt a község életébe a húszas évek elején kért vásártartási jog későbbi megadása. Az önkormányzat hat országos állat- és kirakodóvásár engedélyezését kérte az Ipari és Kereskedelmi Minisztériumtól 1923-ban. Bár a járási szervek politikai színezetet vittek a jog megadásának pártolásába, ennek ellenére 1927-ben évente egy, szeptember első hetének keddjén megrendezendő állatvásár tartására nyert csak engedélyt a község.¹⁰⁷ A kirakodóvásár jogának engedélyezését nemzetgazdasági szempontból károsnak ítélte a hatóság. Az önkormányzat további kezdeményezése alapján 1930-ban végül is az Országos Hivatal évente négy állatvásár megrendezését engedélyezte a községnek: március, június, szeptember és december hónap első hetének keddi napján. A hiányzó vásártér a katolikus templomhoz közeli részen, a Vágsellyére vezető út mellett, a református és a zsidó temető által közbezárt területen lett kialakítva.¹⁰⁸ A községben megrendezett állatvásárok a járás legnagyobb vásárai közé tartoztak.

Az ipar és a kereskedelem fejlődésének fontos tényezője volt a villamos áram bevezetése a községbe. A Nyugatszlovenszkói Villamosművek Rt. vezetékhalózatára való csatlakozást a képviselő-testület 1928-ban hagyta jóvá. A villamosáram-szolgáltatás a községi közvilágítást és a magánfogyasztók igényeit is biztosította. A községben kiépített villanyhálózat felülvizsgálatára 1931 nyarán került sor.¹⁰⁹ Az 1930-as évek végén a községben 72 iparos és 23 kereskedő volt.

A két világháború közötti húsz év alatt a község kulturális életét az állam által biztosított törvényes keretek és az önszerveződés alapján létrejött egyesületek gazdagították. A törvényes intézkedések keretein belül szervezett népművelést az állampolgári nevelésről szóló 1919. évi 67. sz. törvény indította el országszerte. Az ellenzéki magyar pártok negatívan viszonyultak a törvényhez, annak lehetőségeit csak az 1920-as évek második felében kezdték kiaknázni.¹¹⁰ A törvény alapján létrehozott helyi közművelődési bizottság Deákiban 1925-ben jött létre. Elnöke Epölyi Mainrád, titkára pedig Somogyi László igazgató tanító volt.¹¹¹ Tevékenysége az iskolán kívüli népművelés csaknem minden ágára kiterjedt. A másik törvény szerint garantált, a népművelési keretrendszer jelentős intézménye a községi magyar könyvtár megalakítása volt. A könyvtár a római katolikus elemi iskolában volt elhelyezve, vezetésével Somogyi Aladárt bízták meg.¹¹² A községi költségvetésből évente 600–800 koronával támogatott könyvtárban 1931-ben 329 kötet állt az olvasást kedvelők rendelkezésére.¹¹³ Egy következő törvényerejű rendelet – a 1932/169. sz.

törvény – az önkormányzatokat a községi krónika vezetésére kötelezte. Deákiban a képviselő-testület ennek elkészítésével és vezetésével 1934-ben eredetileg Somogyi Lászlót bízta meg, aki azonban a következő évben lemondott megbízatásáról Szabó Ágoston tanító javára.¹¹⁴

A törvényes intézkedések keretein belül biztosított művelődési lehetőségek mellett fontos szerepet játszottak Deáki társadalmi és kulturális életében a különböző egyesületek. Az Önkéntes Tűzoltó Testület csak hosszú vajúadás után alakult újjá. Új alapszabályzatát 1929-ben hagyta jóvá a hatóság. Főparancsnoka a község jegyzője, Subík Gyula volt.¹¹⁵ Négy év múlva, 1933-ban teljesült az egyesület régi vágya az új szertár felépítésével. A Haladó Iparoskört 1920. május 24-én ötvenöt helyi iparos alakította meg. A Madari Béla elnök, Szapucsek Lajos alelnök, Kolman Gyula jegyző, Szedlár Lőrinc pénztáros és Sutóczki Imre választmányi tagokból álló egyesület az iparos- és kereskedőosztály érdekeinek védelmére alakult.¹¹⁶ Az egyesületen belül létrehozott műkedvelő kör tagjai azonban több sikeres népszínművet vittek színpadra. Az Iparoskör elnöke a harmincas évek közepén Vörös Domonkos volt.

Az 1930-as évek közepén alakult ifjúsági egyesületek közül említést érdemel az 1935-ben alapított SZKIE (Szlovenszkói Katolikus Ifjúsági Egyesület) helyi szervezete, amely elsősorban az ifjúság vallásos, erkölcsi nevelését tűzte zászlajára. Első tisztikarát Herczeg Frigyes egyházi elnök, Somogyi László világi elnök, Varga Flórián alelnök, Vájlók Ferenc pénztáros, Janits István titkár és a két pénztári ellenőr, ifj. Pákozdy Domonkos és Takács András alkotta.¹¹⁷ 1937-ben a 95 fiú tagot tömörítő egyesületet Varga László tanító irányította.¹¹⁸ A deáki szervezet élénk kapcsolatot tartott Esterházy Lujza grófnővel, aki több alkalommal tartott előadást a községben. Deáki adott volna otthont 1938. augusztus 13–14-én az egyesület országos kongresszusának. A szervezők több tízezer résztvevővel számoltak, de a rendezvényt a járásban kitört száj- és körömfájás járvány miatt a hatóság betiltotta.¹¹⁹ Szintén a katolikus erkölcs ápolására hozták létre 1937-ben a tizenkilenc tagú Szent Imre cserkészrajt Herczeg Frigyes katolikus plébános kezdeményezésére.¹²⁰ Herczeg Frigyesnek döntő szerepe volt az 1935-ben megalakult a Katolikus Kör létrehozásában is. A Kör célja a katolikus szellemű kultúra művelése és terjesztése volt. Ennek megvalósítására részben önerőből, részben állami támogatással Vörös Domonkos tervei alapján 1935-ben korszerű kultúrház építésébe kezdtek. Az épület ünnepélyes felszentelésére 1937. szeptember 26-án került sor ezer vendég jelenlétében. Az ünnepi házavatót Esterházy Lujza tartotta.¹²¹ A község kulturális életének egyik jellegzetessége a virágzó amatőr színjátszás volt. Az említett egyesületek tagjain kívül a két elemi iskola diákjai is színpadra léptek, de gyakori vendég volt a faluban Földessy Sándor „Magyar Staggione Színtársulata” is.¹²²

A kulturális egyesületek tevékenysége mellett üde színfoltja volt a község társadalmi életének az 1930-as évek legelején megalakult sportegyesület. A Deáki SC megalakítása az egyesület első elnökének, Goldstein Gábornak a nevéhez fűződik. 1933-ban ugyan az Országos Hivatal formai hibákra hivatkozva elutasította az egyesület alapszabályának jóváhagyását, de már abban az évben a Čs. A. F. Magyar Labdarúgók Szövetsége által kiírt bajnokság déli kerületében szerepelt a csapat.¹²³ A Deáki Sport Club módosított alapszabályát a legfelsőbb hatóság 1935 nyarán hagyta jóvá.

Az első világháború négy éve alatt a községből 99 honvéd halt hősi halált. A tiszteletükre emelt emlékművek felavatása nagy külsőségek közepette zajlott. A reformátusok és a katolikusok között megbúvó ellentétre vezethető vissza, hogy a két felekezet külön-külön emlékezett meg halottaikról. A katolikusok 1929. szeptember 29-én nagy ünnepélyességgel avatták fel az első világháborús emlékművüket a templomkertben. Az avatás és rövid megemlékezés után a több mint ezer fős tömeg a Fogyasztási Szövetkezet elé vonult, ahol az OKP országos elnöke, Szüllő Géza mellett Turcsányi Imre, Alapy Gyula, Piegler István és Mikuláš Fedor ellenzéki magyar politikusok részvételével nagygyűlést, majd este táncmulatságot tartottak.¹²⁴ A református gyülekezet kezdeményezésében emelt másik emlékmű felavatására két évvel később, 1931. május 17-én került sor. A református plébánia előtti téren felállított emlékmű Ivány Ferenc tervei alapján és Fischer Emil vágsellyei kőfaragó kivitelezésében készült.¹²⁵ A megemlékezésnek kevésbé volt politikai jellege: a két szónok Balogh Elemér református püspök és Nagy Ferdinánd az egyház főkurátora volt. Az ünnepi szónoklatok elhangzása után az öreg iskola épületében ünnepi ebédre, majd este két színelőadás bemutatására került sor.¹²⁶

A község iskolaügyében a legnagyobb változást a szlovák nyelvű állami elemi iskola megnyitása jelentette. A Slovenská liga hathatós támogatásával megalakult egyosztályos iskola 1930 szeptemberében nyitotta meg kapuit a volt zsidó iskola épületében. Növendékei a községben élő napszámosok és cselédek gyermekeiből kerültek ki. Az 1934/35-ös tanévben 35 diák látogatta. Az iskola minden évben tanyszer- és szociális juttatásban részesítette a diákokat, ezzel próbált éket verni a helyi magyar nyelvű elemi oktatásba. 1937-ben az Iskolaügyi Minisztérium jóváhagyásával új iskolaépület felépítéséről döntöttek. Az 1938. november 2-án meghozott első bécsi döntés azonban meghiúsította annak felépítését.¹²⁷ A katolikus elemi iskola 1933-ra hatosztályosra bővült, hat fős tanítói karral. Az iskolát az 1933/34-es tanévben 312 diák látogatta. A kétosztályos, két tanerős református elemi iskola 1928. szeptember 1-jén új épületbe költözött. Az új emeletes iskola, amely Batisz László pozsonyi építész tervei alapján épült, másfél év alatt készült el.¹²⁸ A harmincas évek közepén az oktatási intézményt 107 gyerek látogatta.¹²⁹

1918 és 1938 között a község jelentős gazdasági és társadalmi fejlődésen ment keresztül. A 20-as és a 30-as évek fordulóján felépült az új kántorlakás, az emeletes református elemi iskola, a római katolikus plébániahivatal új épülete, az uradalmi gazdatiszti lakás Gelencepusztán és 1933-ban az új tűzoltószertár. Ennek ellenére a statisztikai adatok alapján 1919 és 1930 között a lakóházak száma hatvanhárommal, a lakosok száma pedig nyolcvankilenc fővel csökkent. 1930-at követően egy viszonylagos növekedés figyelhető meg, azonban 1938-ban az összlakosság száma még mindig alacsonyabb volt, mint 1919-ben. A magyarizációt erre az alacsony népszaporulat adja, de a népességcsökkenés arányát csak emelte, hogy az államfordulat után többen kényszerből vagy önkéntesen Magyarországra költöztek. A világgazdasági válság idején a nagy munkanélküliség miatt viszont sokan az ország távolabbi vidékein próbáltak új otthonra lelni.¹³⁰ A húsz év alatt a község nemzetiségi összetételében jelentős százalékos változás történt. A természetes és az erőszakos asszimiláció hatása folytán a cseh-szlovák nemzetiségű lakosság száma megtízszereződött. A bécsi döntést követően elvégzett felvidéki népesség-összeírás

azonban alaposan rácáfolt erre. Az 1930-as népszámláláskor eloször alkalmazták az izraelita (zsidó), sőt az egyéb megjelölés alatt a cigány (roma) nemzetiséget is.

*A község nemzetiségi és vallási statisztikája*¹³¹

Év	Lakos	Magyar	Cseh, ill. szlovák	Német	Izraelita	Cigány
1919	3 088	3 075	10	2	-	-
1930	2 999	2 682	104	-	52	157
1938	3 038	3 031	6	1	-	-

Év	R. katolikus	Református	Izraelita
1919	2 182	733	159
1930	2 167	716	90
1938	2 235	715	69

IV. Deáki története a visszacsatolástól 1945-ig

A világpolitikai események 1938 késő őszen újra beleszóltak Deáki történelmébe. A masaryki demokrácia alapelveire felépített Csehszlovákiát a megoldatlan belpolitikai, kisebbségi problémái romba döntötték. A müncheni egyezmény aláírói felszólították Magyarország és Csehszlovákia képviselőit, hogy a felmerült kisebbségi problémák megoldására három hónapon belül találjanak megfelelő megoldást. Az október elején Révkomáromban folyt kétoldalú szlovák–magyar tárgyalások azonban kudarcral végződtek. A tárgyalásokat megelőzően 1938. október 5-én a környék falvaiban több tömegmegmozdulásra került sor. A magyar revíziós törekvéseket támogatva a községben harminc házra tüzték ki a magyar lobogót, ugyanakkor több száz fős tömeg vonult a peredi honvédelemkü megkoszorúzásához.¹³² Az 1938. november 2-án Németország és Olaszország képviselői által meghozott ún. első bécsi döntés alapján Dél-Szlovákia magarlakta területe az anyaországhoz került, többek között Deáki is. A II. magyar honvéd hadtest egységei 1938. november 10-én érték el a községet.¹³³ A visszacsatolás után a katonai közigazgatást december végén a polgári közigazgatás váltotta fel. A hatalmi változás átmeneti jelleggel érvényben hagyta a csehszlovák jogszabályokat, azonban azoknak fokozatos kiszorítása és a hatályos magyar jogszabályok bevezetése az élet minden területén éreztette hatását. A bécsi döntéssel ugyan megszűntek a vélt vagy valós nemzeti sérelmek, a kiépített gazdasági szálakat és kapcsolatokat a meghúzott határvonal szinte egyszerre megszüntette.

A községi igazgatásban újra érvényre jutott a régi 1886:22. számú törvénycikk, mely apró jogi változtatásokkal egészen 1945-ig volt érvényben. Az újjáalakult képviselő-testület tagjait a főszolgabíró nevezte ki. Többségüket az 1938-as községi választásokon indult EMP listáján szerepelt jelöltek alkották. A harminctagú önkormányzat élén továbbra is az 1938-ban megválasztott bíró, Tóth Ferencet állt.¹³⁴ Hivatalát 1942-ig viselte. Ekkor vitéz Dora Lénárd váltotta őt fel.¹³⁵ A község hivatalos ügyeit továbbra is a jegyző vezette. A visszacsatolás után az állásából eltávolított Subík Gyula helyett Gáspár Lajos lett kinevezve.¹³⁶ Hivatalát egészen 1945-ig töltötte be. A megnövekedett hivatali ügyintézésben 1938-tól Sass József mint segéd-

jegyző, később viszont mint adóügyi jegyző volt segítségére. Továbbra is a község alkalmazásában állt Alaksza Ferenc írnok.

A visszacsatolás a község gazdasági életét hátrányosan érintette. Érvényes volt ez a mezőgazdasági és az ipari termelésre is. Hiába került vissza a pannonhalmi főapátság kezelésébe a deáki birtok, az új országhatár meghúzásával a Csehországba irányuló marhakereskedelem és a fűszerpaprika-kivitel teljesen megszűnt.¹³⁷ Az 1940-es években a főapátsági birtokot Tóth Ferenc főintéző és két gazdasági írnok, Vámosi József és Pollák István felügyelte. A gazdaság két majorjában – Gelencepusztán és benn a faluban – összesen negyven család (178 személy) dolgozott.¹³⁸ A kereső lakosság fő megélhetését továbbra is a mezőgazdasági termelés biztosította. Az 1938-as statisztika szerint az őstermelők 58%-át a törpebirtokok alkották, ugyanakkor nyolcvanhárom kereső cselédet és 329 napszámot írtak össze a községben.¹³⁹

Az ipari termelés a kisiparra összpontosult, amely 218 kereső személy számára biztosított megélhetést. Az iparrevízió során főleg zsidó iparosok számaránya csökkent jelentősen. A felújított cégbejegyzés alapján továbbra is a környék malomiparának egyik legjelentősebb üzeme volt a Száz Elek és tsai Hengermalom. 1940-ben a malom igazgatótanácsának tagja Nagy Lajos, Nagy Miklós, Kurucz Áron, Madari Ernő és Tok Ferenc.¹⁴⁰ A Fogyasztási Szövetkezetet a megváltozott viszonyok ellenére továbbra is a galántai Hanza Áruközpont látta el áruval. A módosított alapszabállyal működő szövetkezet igazgatóságát Somogyi László, Vájlók Lukács, Varga Géza, Pákozdi Ernő és Futó Elek alkotta.¹⁴¹ Szintén megújult a helyi Hitelszövetkezet, amely csatlakozott az Országos Központi Hitelszövetkezethez. A szövetkezet a tagok által jegyzett üzletrészek ötszöröséig vállalt felelősséget. Az öttagú igazgatóság tagja volt Tóth Ferenc, Takács Dániel, Nagy Lajos, Bús Benedek és Tóth Géza.¹⁴² A már említett ipari-gazdasági intézmények mellett 1939-ben megalakult a helyi tejszövetkezet. Az Országos Tejszövetkezeti Központ tagszövetkezeteként tejfölöző kisüzemet hozott létre a faluban a Kurucz Árontól vett 393. házszerű ingatlanon. A szövetkezet üzemvezetője Liska Lajos, majd Kiss István volt.¹⁴³

A község társadalmi-kulturális életének formálásában jelentős szerepet vállaló egyesületek szintén alapszabály-felújításra voltak kötelezve. Az 1938-at megelőző időszakban alakult Szlovenszói Katolikus Ifjúsági Egyesület (SZKIE) deáki szervezetéből hasonló küldetéssel jött létre 1939-ben a Katolikus Agrárfjúsági Legényegylet (KALOT) helyi csoportja. A Levente egyesület szintén 1939-ben alakult. Az ifjúság katonai előképzése mellett jelentős szerepet játszott a község kulturális életében. A Gáspár Lajos községi jegyző irányításával működött egyesület parancsnoka Ivány Ferenc tanító volt. Tagjai színelőadásokkal és műsoros estekkel szórakoztatták a község lakosait. Az egyesület kulturális tevékenysége Zsilinszky Sándor tanító nevéhez fűződik, aki mint leventeoktató az egyesületen belül néptáncsoportot és énekkart is alakított.¹⁴⁴

Felújított alapszabállyal továbbra is működött az Önkéntes Tűzoltó Testület és a Haladó Iparoskör. Ez utóbbi 1940. november 4-én alakult újjá a Csimma Elek elnök, Tóth Joákim alelnök, Vágó Ferenc jegyző, Pákozdi Béla pénztárnok, Alföldi Árpád ellenőr és Tóth Ernő könyvtáros által alkotott tiszttal.¹⁴⁵ A volt Katolikus Kör vezetősége 1940-ben létrehozta a Gazdasági Népházat, amely szervezett formában biztosította az új kultúrház közművelődési célokra való kihasználását. Az intézmény

vezetősége arra törekedett, hogy a Népház „a községbeli gazdasági foglalkozású lakosság társadalmi, szellemi, gazdasági és szociális haladásának központja legyen”.¹⁴⁶ A Népház működését a római katolikus egyházközség tanácsa felügyelte. Gondnoka vitéz Dora Lénárd és Tóth István, egyházi elnöke Herczeg Frigyes, jegyzője pedig Somogyi László volt.¹⁴⁷

A második világháború kitörése, majd az ország hadba lépése fokozatosan érezte hatását a községben. A gazdasági megszorítások, a közszükségleti cikkek forgalmazásának korlátozása és a jegyrendszer bevezetése mellett csak fokozta az elkeseredést, hogy egyre több férfi kapta kézhez a katonai bevívót, és egyre több lett a keleti fronton hősi halált halt honvédek száma. A nyilas hatalomátvétel után 1944 májusában megkezdődött a magyarországi zsidóság gettókba gyűjtése. A községben élt 108 zsidót¹⁴⁸ először május 8-án helyben összpontosították, majd 11-én beszállították a vágsellyei gettóba. Vágsellyéről a hónap végén a járás többi községében élt zsidóval együtt a hitleri koncentrációs táborokba szállították, ahonnan csak töredéküknek sikerült élve hazatérniük.¹⁴⁹

A keleti front összeomlása után 1944 őszétől egyre több magyar és német katonai egység került elhelyezésre a községben. Az első világháború történéseihez hasonlóan 1944. május 30-án hadi célokra leszerelték, majd elszállították a katolikus templom 211 kg-os kisharangját.¹⁵⁰ 1944 tele nagy megpróbáltatások elé állította a községet. A faluban és a környéken állomásozó magyar és német katonai egységek állandóan váltották egymást. 1944 novemberében a községben tartózkodott egy 400 fős német alakulat, a harminc főnyi honvéd tábori kórház és a miskolci légvédelmi tüzérség 60 katonája.¹⁵¹ November 20-án a község légterén átvonuló amerikai repülőgépek két bombát dobtak le. Mindkettő a község határában robbant, így emberéletet nem követelt, és az anyagi kár is jelentéktelen volt.¹⁵² A község élelmszer- és gabonakészletét a beszállásolt katonák csaknem teljes egészében felélték. A tél elején viszont már tüzelő sem volt a faluban. A főszolgabírónak tett jelentésében a jegyző szerint a község teljesen kimerült, s nem képes sem polgári menekültek, sem katonai egységek befogadására.¹⁵³ Szintén ebben az időszakban, 1944 telén érte el a szomorú vég a fiatal leventéket, akiket Németországba hurcoltak, ahol a német hadiipari termelésben és a védelmi állások kiépítésében vettek részt. A Deákiról elhurcolt 150 levante csak a világháború befejezése után került haza szülőfalujába.¹⁵⁴

A feltartóztathatatlan szovjet offenzíva 1945 húsvét szombatján érte el Deákit és a többi szomszédos települést. A község nagy árat fizetett az értelmetlen háborúban. A köz- és lakóépületekben keletkezett kár meghaladta 330 ezer pengőt, ugyanakkor 182 hadiárva és 113 hadiözvegy sose látta viszont legközelebbi hozzátartozóját.¹⁵⁵

Jegyzetek

1. Štátny oblastný archív v Nitre (Állami Területi Levéltár – Nyitraivánka, a továbbiakban: ÁTL-Ny). Deáki község úrbéri és tagosítási iratai. 30. doboz.
2. Štátny oblastný archív v Bratislave (Állami Területi Levéltár – Pozsony, a továbbiakban: ÁTL-P). Pozsony vármegye Állandó Bizottmánya 1848/49 (a továbbiakban: PvmÁB), i. sz. 549/768.
3. Uo. i. sz. 534/748, 10. doboz.

4. ÁTL-P. Pozsony megye királyi biztosa. 5. doboz 1849.
5. Uo.
6. Uo. Pozsony megyei Honvédegyelet iratai, i. sz. 5/1871.
7. Uo. PvmÁB. i. sz. 1131/293.
8. Hadtörténelmi Levéltár, Budapest. 1848/49, i. sz. 1, csomó 34/150.
9. Uo. i. sz. 1, csomó 33/534.
10. Uo. i. sz. 85, csomó 34/209.
11. Anyakönyvi adatok alapján. A felekezeti anyakönyvek részben Pozsonyban (ÁTL-P), részben Nyitraivánkán (ÁTL-Ny.) vannak elhelyezve.
12. *Vebersicht über die administrative und gerichtliche eintheilung Pressburger verwaltungsgebietes*. Pressburg, 1854. E szerint Deáki (Diakowce) lakosainak száma 1856 fő, a községhez tartozik Gelencepuszta, s egész területe 3991 kat. hold.
13. Kiss E.: *Községi jegyző ismerettára*. Kolozsvár, 1896, 365. p.
14. Štátny okresný archív v Šali (Állami Járási Levéltár – Vágsellye, a továbbiakban: ÁJL-V). Notárský úrad v Diakovciach (Deáki község jegyzői hivatala, a továbbiakban: KJ-D). Deáki község képviselőtestületi üléseinek jegyzőkönyve 1877–1902. (KKT). Az 1879. II. 21-i ülésen a következő tagok vettek részt: Bús Lőrinc bíró, Jobbágy Mihály törvénybíró, Piroska Ferenc, Piroska István, Tóth Benedek és Took Illés esküdtek, Tóth Imre, Szabó Sándor, Száz Ignác, Tóth Lőrinc, Nagy Márton, ifj. Puskás Lőrinc, Nagy Pál, Tok Károly, Víg János, Jónás János, Kolman Jónás, Puskás Lőrinc, Császár Ferenc, Polák János, Takács András, Szabó Pál, Száz Mihály, Pákozdy Zsigmond, Tóth István, Gányi István és Cserge Benedek.
15. Uo. Az 1913. XI. 10-én tartott ülés meghívója szerint: Csimma Mór bíró, Nagy János törvénybíró, Hajdú Menyhért pénztáros, Kis Pál közgyám, Bús Benedek, Tóth István, Varga Ignác és Jónás János esküdtek, Varga Ernő jegyző, Márkly István, dr. Wargha Samu, Száz Elek, Markó Pál, Kuruc Elek, Nagy Lajos, Szabó Sándor id., Tok Ferenc, Szabó Sándor, Tok Károly, Jónás Jenő, Pogány József, Nagy Gusztáv, Takács Ambrus, Varga János id., Szöcs István, Bús Lajos, Vörös István, Víg Ambrus, Polák Flórián, Cserge Mihály, Dora István, Tóth Kálmán, Császár Mihály, Hajdú László és Komjáti Dániel képviselők.
16. Uo. 1882-től 1886-ig Blau Simon és Kolman Jónás.
17. Uo. A KKT 1878. II. 18-i ülése.
18. Uo. A KKT 1888. IX. 15-i ülésén említik először a községi pénztárnok személyét, id. Puskás Lőrincet.
19. Uo. A KKT 1911. V. 29-i ülése.
20. Uo. A KKT 1878. VIII. 28-i ülése.
21. Uo. A KKT 1888. I. 4-i ülése.
22. Uo. A KKT 1909. IV. 17-i ülése.
23. Uo. A KKT 1904. IV. 13-i ülése.
24. Uo. A KKT 1899. II. 10-i ülése.
25. Uo. A KKT 1898. VII. 20-i ülése.
26. Uo. A KKT 1908. V. 8-i és VI. 16-i ülése. Az épület átalakítására kiírt versenytárgyalást Szedlár Lőrinc deáki építkezési vállalkozó nyerte meg.
27. Uo. A KKT 1904. VIII. 28-i ülése. A javaslat előterjesztője Száz Elek volt.
28. Uo. A KKT 1890. IV. 19-i ülése.
29. Uo. A KKT 1906. II. 1-jei ülése, valamint lásd a *Galántai Naptár* 1902. évi hivatalok és tisztviselők címjegyzékét.
30. Uo. A KKT 1905. III. 7-i ülése.
31. Uo. A KKT 1902. XII. 30-i ülése.
32. Uo. A KKT 1909. XII. 11-i ülése.
33. Nováková, V.: *Pečate miest a obcí v regióne Galanty a Šale*. H. é. n. 19–20. p. Az leírt pecsét a képviselő-testület jegyzőkönyveiben 1900-tól fordul elő először.

34. ÁJL-V. KJ-D. A. KKT 1904. XII. 5-i ülésének jegyzőkönyvében szerepel először a leírt pecsét.
35. Uo. Az 1910. XI. 18-i ülés jegyzőkönyvében használják először.
36. ÁTL-Ny. Deáki község úrbéri és tagosítási iratai. 30. doboz. s. n.
37. Uo. i. sz. 204/1868.
38. Fényes E.: *Magyarország geographiai szótára*. I. köt. Pest, 1851, 244. p.
39. *Statistische Nachweisungen über das Pressburger Comitát*. Pressburg, 1864, 94. p. (a továbbiakban: *Statistische...*). A statisztika szerint Deákinak 2071 lakosa és 231 lakóháza volt.
40. *Statistische...* 78–79. p.
41. *Pozsony Vármegye 1870-ik évi népszámlálása*. Pozsony, 1871, 13. p. A forrás szerint 421 lovat, 673 szarvasmarhát, 2301 juhot, 29 kecskét, 438 sertést és 168 méhkast írtak össze Deákiban.
42. *A Magyar Korona Országainak Mezőgazdasági Statisztikája*. I köt. Budapest, 1897, 82. p. (a továbbiakban: *Mez. Statisztika*).
43. Uo.
44. Uo. IV. köt. *Gazdacímtár*. 48–49. p.
45. Uo.
46. Uo.
47. JÁL-V. KJ-D. A KKT 1882. VII. 18-i ülése.
48. *Statistische...* 130. p.
49. JÁL-V. KJ-D. A KKT 1882. II. 27-i ülése.
50. Uo. A KKT 1902. IV. 9-i ülése.
51. Uo. A KKT 1887. II. 10-i ülése.
52. Uo. A KKT 1908. XII. 16-i ülése.
53. Uo. A KKT 1901. X. 19-i ülése.
54. *Kis Magyar Alföld*, 1909. 43. sz.
55. ÁJL-V. KJ-D. A KKT 1911. IX. 30-i ülése.
56. 1894-ben mindkettőjük tagja lett a Szegényház felügyelő bizottságának.
57. *Pozsony Vármegye 1870-ik évi népszámlálása*. Pozsony, 1871, 12–13. p. A járási átlag 45,4% volt.
58. ÁTL-P. Pozsony vármegye megye alispánjának iratai. S. n. Egyesületek nyilvántartása. 75. p.
59. ÁJL-V. KJ-D. A KKT 1905. IV. 27-i ülése.
60. Lásd az 58. sz. jegyzetet.
61. Uo.
62. ÁJL-V. KJ-D. A KKT 1885. II. 25-i ülése. Az uradalom intézője 7%-os kamattal mellett folyósított 300 forintot.
63. Uo. A KKT 1887. V. 7-i ülése. Blau Simon 220 forintot adott hitelbe a községnek 6%-os kamattal.
64. Uo. A KKT 1906. IV. 27-i ülése.
65. Uo. A KKT 1903. XI. 7-i ülése.
66. Uo. A KKT 1908. XII. 16-i ülése.
67. Uo. A KKT 1909. XII. 11-i ülése.
68. Uo. A KKT 1905. VIII. 26-i ülése. Az apátság részéről maximum 10 000 koronát tudott csak biztosítani.
69. Uo. A KKT 1908. VI. 16-i ülése.
70. Uo. A KKT 1905. III. 28-i ülése.
71. A r. katolikus és a református halotti anyakönyvek alapján, melyek Pozsonyban, ill. Nyitraivánkán vannak elhelyezve.
72. Fényes Elek 1851-ben megjelent *Magyarország geographiai szótára* szerint a faluban csak katolikusok és reformátusok éltek. Ennek ellentmond a bencés rend Schematizmusa, mely szerint már ezt megelőzően is éltek Deákin izraeliták.

73. ÁJL-V. KJ-D. A KKT 1904. XII. 5-i ülése.
74. Hadnagy 1903-ban Futó Péter, tizedes 1903-ban Puskás Ignác, 1912-ben Tóth István, koldusbíró 1904-ben Nagy János, 1912-ben Szócs István.
75. ÁJL-V. KJ-D. A KKT 1910. II. 12-i ülése.
76. A Galánta járási hadigondozók megállapított névjegyzéke. A szerző tulajdonában.
77. Czibor J.: *Viharok szárnyán*. Komárno, 1935, 18. p.
78. ÁJL-V. Okresný úrad v Šali (Vágsellyei Járási Hivatal levéltára, a továbbiakban: JH-V), i. sz. XIX 3439/1928.
79. Uo. i. sz. 123/1923 Prez.
80. Lásd a 78. sz. jegyzetet.
81. Uo.
82. Uo.
83. ÁJL-V. JH-V. i. sz. I 2818/1923. A képviselő-testület további tagjai: Epölyi Mainrád, Takács Rókus, Bús Rezső, Néma Lajos, Néma Antal, Pavel János, Vörös Jenő, Vími Mihály, Nagy János, Szabó Sándor, Tóth Kálmán, Bús Benedek, Nagy Gusztáv, Dora István, Sutóczki Imre, Tok Illés, Száz Ignác, Vörös Ferenc, Sutóczki János és Kolman Gyula.
84. Az Országos Magyar Kisgazda, Földműves és Kisiparos Párt listáján a következők jutottak be: Dora Lajos, Szabó Benedek, Bús Benedek, Száz Ignác, Dora István, Kurucz Elek, Tóth Ferenc, Tóth Kálmán, Sutóczki Imre, Csímma Elek, Bús Lajos id., Tok Illés, Markó Pál és Szabó Kálmán.
85. A Republikánus Párt képviselői: Nagy Béla, Nagy Antal és Bús Rudolf.
86. Az OKP képviselői: Nagy Kolozs, Takács Ambrus, Varga Géza, Ladányi János, Beszedes József, Kovács János, Takács Rókus, Takács Ambrus ifj., Néma Antal, Szapucsek István, Vörös Ferenc és Szapucsek Lajos.
87. A Zsidó Párt egyedüli képviselője Kolman Gyula.
88. ÁJL-V. JH-V. i. sz. III 5274/1923.
89. Az 1925 novemberében megtartott képviselőházi választásokon a Lelley-féle párt 495, míg az OKP 63 szavazatot kapott.
90. ÁJL-V. JH-V. i. sz. P 25/1932 Prez.
91. Uo. I. sz. III 5709/1923. A párt alakuló ülésére 1923. VII. 29-én került sor.
92. Uo. i. sz. P 25/1932 Prez.
93. Uo. i. sz. III 803/1924.
94. Uo. i. sz. III 5274/1923.
95. Lásd a 15. sz. jegyzetet. Az újjáalakult párt vezetőségi tagja lett Kuczka János elnök, Nagy Kálmán alelnök, Pollák László titkár, Tok Gyula titkár és Németh Mór pénztáros.
96. ÁJL-V. JH-V. i. sz. 472/1938 Prez.
97. Uo. i. sz. I 4395/1931 Prez.
98. Uo. IV. Volby. 161. doboz.
99. Uo. i. sz. I 10988/1929.
100. Czibor J.: i. m. 15. p.
101. ÁJL-V. JH-V. i. sz. 56/1923 Prez. 1920. VI. 14-én tiltakozó nagygyűlést rendeztek Márkly elbocsátása ellen. A helyiek a tejhatalmú szlovák miniszterhez írt levelében a termés felgyújtásával fenyegettek.
102. Uo. i. sz. S 8/1932 Prez.
103. Uo. Hlavnoslúžnovský úrad v Šali II. (Vágsellyei járás fősolgabírája, a továbbiakban: Fszb-V), i. sz. 5012/1939.
104. Uo. JH-V. i. sz. IX 3970/1937.
105. *Hanza Szövetkezeti Újság*, VII. évf. 20. sz. Idézi Pukkai L.: *A Hanza Szövetkezeti Áruközpont Galánta*. Pozsony, 1994.
106. ÁTL-Ny. Cégbíróság B XII 109.
107. ÁJL-V. JH-V. i. sz. XV 51/1930. A járási tanács a jog megadását azzal indokolta, hogy az amúgy is köztársaságellenes lakosságot meg lehetne nyerni annak támogatására.

108. Uo. Ugyanakkor a *Jézus Szive-Naptára az 1937-ik évre* (Pozsony, 1936) szintén négy vásárról tesz említést, Czibor József idézett könyvében viszont öt vásár megtartásáról ír.
109. Uo. i. sz. X 12 715/1931.
110. Turczel L.: A csehszlovákiai magyar közművelődés alakulása 1918-tól 1945-ig. In: *Felvezetek a csehszlovákiai magyarság történetéből*. Pozsony, 1993, 234. p.
111. ÁJL-V. JH-V. i. sz. VI 3526/1928. Turczel szerint országos viszonylatban 1926-ban csak egy magyar helyi közművelődési bizottság működött. Ezt cáfolja meg az idézett forrás, mely szerint 1926-ban a Galántai és a Vágsellyei járás területén 18 magyar községben volt megalakítva és fejtett ki aktív munkát.
112. Uo. i. sz. I 3698/1928.
113. Uo. i. sz. I 4395/1931.
114. Uo. i. sz. XIX 358/1936. A krónika vezetésére a Bús Lajos, Szabó Sándor és Takács Ambrus összetételű bizottság ügyelt.
115. Uo. i. sz. VI 945/1929.
116. Uo. i. sz. VI 8761/1920.
117. Uo. i. sz. XX 5222/1935.
118. *SzKIE 1937. Az egyesület országos közlönye*. Rozsnyó, 1937, 40. p.
119. ÁJL-V. JH-V. i. sz. 575/1938 Prez.
120. Fogarassy L.: *Magyar cserkészmozgalom Csehszlovákiában 1919–1939*. Dunaszerdahely, 1992, 112. p.
121. ÁJL-V. JH-V. i. sz. 173/1938 Prez.
122. Uo. i. sz. XIX 1981/1927. 1927 márciusában Molnár Ferenc *Az ördög és a Játék a kastélyban* című két vígjátékával szerepeltek Deákin.
123. *A csehszlovákiai magyar kisebbségi sport szervezete és tevékenysége 1933*. Összeállította Révay István. Léva, 1934, 10. p.
124. ÁJL-V. JH-V. i. sz. III 2677/1931.
125. Uo. i. sz. XII 5925/1931.
126. Uo. i. sz. XIX 7421/1931. Kálmán Imre: *Az obsitos és Zilahy Lajos: A rongyos katonára* című színműve került színpadra.
127. Uo. i. sz. XII 4483/1938. Az iskola megépítésére Blau Simon és Baranyai Móric ingatlanának kisajátításában egyeztek meg.
128. Uo. i. sz. XII 8047/1928.
129. Czibor: i. m. 18. p.
130. ÁJL-V. JH-V. i. sz. 782/1930 Prez.
131. *Štatistický lexikon obcí v krajine Slovenskej*. Praha, 1936, 99. p.; Magyar Statisztikai Közlemények. 108. köt. *Az 1938. Évi felvidéki nép-, földbirtok- és állatösszeírás*. Budapest, 1939, 106–107. p.
132. ÁJL-V. JH-V. i. sz. 1041/1938 Prez.
133. *Nyitra-Pozsony közigazgatásilag egyselőre egyesített vármegyék*. Budapest, 1940, 120. p.
134. ÁJL-V. Hlavnoslúznovský úrad v Šali II (a Vágsellyei járás fősztgabirája, a továbbiakban: Fszb-V.), i. sz. 2845/1940. A képviselő-testület tagjai 1940-ben a következő személyek voltak: Tóth Ferenc bíró, Gáspár Lajos vezetőjegyző, dr. Hercegh Frigyes, Czibor József, Somogyi László, Ivány Ferenc, Kurucz Endre, Takács Ambrus, vitéz Nagy Mór, Tóth Géza, Pavel Gáspár, Kiss Gergely, Varga Gábor, Varga Mihály, Tok Rezső, Takács Rezső, Kertész Nándor, Szabó Kornél, Liska Lajos, Tóth Joákim, ifj. Szőcs Menyhért, Szabó Ernő, Szőcs Ernő, Szabó Rezső, Takács Rókus, Takács Jenő, Tok Ferenc, Pap Lajos, Tóth Jenő és Pákozdi Ernő.
135. *Tiszti címtár 1943*. Budapest, 1943, 428. p.
136. ÁJL-V. Fszb-V. i. sz. 397/1938.
137. Uo. i. sz. 100/1939.
138. Uo. i. sz. 730/1940.
139. *Az 1938. évi felvidéki nép-, földbirtok és állatösszeírás*. Budapest, 1939, 142. p.
140. ÁJL-V. Fszb-V. i. sz. 6072/1940.

141. Uo. i. sz. 5618/1939.
142. Uo. i. sz. 6686/1939.
143. Uo. i. sz. 976/1944.
144. Uo. i. sz. 5965/1942.
145. Uo. i. sz. 512/1942.
146. Uo. i. sz. 4798/1941.
147. Uo.
148. ÁJL-V. Miestný národný výbor v Diakovciach (a Deáki Helyi Nemzeti Bizottság iratanyaga, a továbbiakban: MNV-D), i. sz. 85/1945.
149. Uo. Fszb-V. i. sz. 2273/1944.
150. A deáki templom krónikája.
151. ÁJL-V. Fszb-V. i. sz. 5180/1944.
152. Uo. i. sz. 5152/1944.
153. Uo. i. sz. 5259/1944.
154. Uo. MNV-D. i. sz. 685/1945.
155. Uo. i. sz. 453/1945.

LÁSZLÓ BUKOVSKY

CHAPTERS FROM THE PAST OF DEÁKI (1848–1945)

Deáki has one of the most important place in the Slovak and general Hungarian history. His historical past goes back to the 11th century that is evidenced with the foundation document issued by St. István, at the Pannonhalma Abbey. The word „Terra Wag” in the document according to the present-day interpretation means Deáki and its close neighbourhood.

The author in his study introduces the most important/revolutionary one hundred years of the history of Deáki. The civil revolution in 1848 and the consequent War of Independence, the consolidation of land-strips that ended the arrangement of land property relationships of villeins, and the social and economic results of the civil transformation during the dualism had a significant impact on the every-day life of the – from the legal point of view – large village (incorporated municipality). To the 19th – 20th century Deáki was one of the most dynamically developing territory of the Külső (meaning outer) district of the Pozsony county that has agricultural character, but also having significant mill industry. During fifty years the number of population of the territory lived only by Hungarians raised with 86 per cent. The First World War and the consequent change of imperium hindered this development for a short time, but in spite of the world-wide depression, the village could survive. For the thirties of the last century beside the economic boom, a very varied social life was characteristic. The village’s community – of which language was unified, but it had more religions – created for its own purposes the most different associations for the protection of interests, education, charity, and religion, and political party system, as well. The twenty-year-long peaceful developing period in the first one-third part of the 20th century were interrupted by the political events of the world. When according to the first Vienna Agreement the territory was annexed to Hungary, a new situation arose. Although the Czechoslovak country policy’s efforts for assimilation ended, but not even Deáki, but also the most part of re-annexed territories could not join the economic system of the mother country in such extent as it was characteristic for the previous period. It was to a great extent hindered by the Second World War, that except for material losses required significant losses of human life.

